

Ühistöö

I.

Toimetanud A. Hanko.

IA

27702

S i s u:

1. Põllumajandusline ühistegewus Daanimaal.
2. Soomemaa kõige suurem tarwitajate-ühisus.
3. Ühistegewusline liikumine Wenemaal.
4. Ühe tarwitajate-ühisuse käekäik.

3.

140.

3.806.
 806.

Lugejatele.

Ühistegewus on kodumaal wiimastel aastatel jõudsaSte edenema pääsenud. Järjeste tuleb uusi ühifusi juurde. Kui kindlad ja tugewad aga Eesti ühifused on, see on hoopis teine asi. Nii mõnessegi ühifusesse jattuwad juba tema elussetõusmise ajal häwingu-idud, mis ta pikkamisi langemisele wiiwad. Teised hakkawad küll terwetena ja elujõulistena tööle, kuid jääwad wiletsa hoidmise tagajärjel wiimaks fiiski kängu.

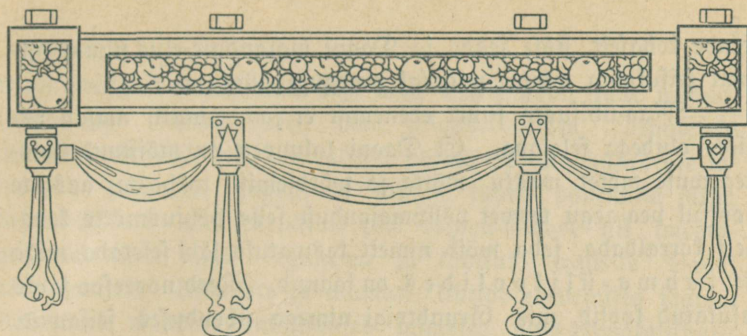
Runa ühistegewus kõigile majandusliselt nõrkadele tähtsaks abinõuks on, mille waral nad oma seisukorda saawad parandada, siis tuleb Eesti feltstkonnal ühistegewuse edendamise peale suurt rõhku panna. Ühistegewuse mõte peaks Eesti feltstkonnale omaseks saama ja iga ühistegewuse-poolehoidja peaks selle liikumise kujunemise ning praeguse seisukorraga hästi ligidalt tuttawaks saama. Eesti ajakirjandus on ühistegewusele seni üleüldse kaunis sõbralikult wastu tulnud. Aga ajalehed ei saa pikematele ühistegewuse-kirjadele oma weergudel ruumi lubada, sellepärast on raamatute ja lendkirjade avaldamine, mis ühistegewusest kõnelewad, tingimata tarwilik. „Ühistöö“ ilmub annete kaupa. Ta toob väga mitmekesiseid kirjasid, mis ühistegewusesse puutuwad — niihästi kokkusurutud ülewaateid kui ka üksikasjalisi kirjeldusi kodu- ja wäljamaa ühistegewuse-liikumise kohta, mis Eesti ühistegewuslastele tähelepanemiseväärt ja huwitawad mõitfiwad olla.

A. Hanko.

Tallinnas, 27. novembril 1910.

124667

Põllumajandusline ühistegewus Daanimaal.

Und. Nielseni kõne, peetud Hamburis rahvuswähelisel
ühistegewuse-kongressil 24. augustil 1910. a. S. S.

Esimene ühisus, mis 1866. aastal Daanimaal asutati, oli tarwitajate-ühisus Ehistedis (Jütimaal); ta asutati „Rochdali teerajajate“ eeskuju järele ja tal oli ülesandeks toiduaineid üheskoos osta ja ära jagada. Kuigi põhjused Inglismaalt wõeti, saiwad ometi Daanimaa tarwitajate-ühisused selle läbi iseäralise laadi, et nad pea-aegu kõil m a a - e l a n i k k u d e kestmise ja alama lihtide poolt elusse kutsuti, kuna need ühisused Inglismaal suuremalt jaolt linnades asuwad. Iseäranis pärast Daani tarwitajate-ühisuste suurostu-ühisuse asutamist 1884. aastal on liikumine üle terve maa laiali lagunenud. Daani tarwitajate-ühisused seisawad siis põllumajandusega iseenesest ligidases ühenduses; põllumajandus on aga ka oma talituses ühistegewuse põhjusemõtte nii suurel määral teoks teinud, nagu seda mujal waewalt leida on. Oma saaduste-walmistamise- ja müügi-ühisuste läbi, mida põllumajanduslise ühistegewuse aluspõhjaks tuleb pidada, on põllumajandusel korda läinud ennast ilma tuntawa kahjuta ilmaturu muutunud

olude kohaselt sisse seada ja Daani majanduse-elus filmapaistwat seisu kohta võtta, mis tal praegugi alles on.

Maa-ühisuste suurt edenemist ei saa ainult majandusliste oludega seletada. Et Daani talupoeg on mõistnud ühistegemise mõtet vastu võtta ja sõrdlemisi wäheste aastate jooksul pea-aegu terwet põllumajandust selle põhjuse mõtte kohaselt korraldada, seda võib nimelt kaswatusel läbi seletada, mida ta rahwa-üliskoolides on saanud. Need nooresoo jaoks asutatud koolid, mis Grundtwigi nimega ühenduses seisawad, saiwad iseäranis pärast 1864. aasta sõda suure tähenduse. Küll ei seisa rahwa-üliskoolid ühistegemise-liikumisega otseselt ühenduses ja nõndasama wähe on nad kindlat poliitikalist wõlu esitanud. Uga kuna nendes koolides kõik maa-elanikkude lihid käisid, edendasid nad ühiselulist ühtlust ja üleüldist koostöötamist ja äratasid oma kaswatusel läbi, mis tahtmise edenemise peale sihitud, oma õpilastes tungi edasiharimise järele, mis wiimaseid kulturalise ja majanduslise edu poole sundis püüdma.

See rahwa-üliskooli tähendus tunnistatakse nüüd üleüldiselt õigesti ja nende osa kohta awaldab endine Saksamaa majanduse-asunik Kopenhagenis Dr. A. S. Hollmann järgmisi õigeid mõtteid :

„Sest saadik kui talupojad ise seltsi-elu juhtijateks saiwad, on edenemisele wärske waim tulnud; talupojad on enestele nende wäheste aastakümnete jooksul niisuguse ühistegemise korralduse loonud, mis terve ilma poolt ühtlast imestust leiab, ja nad on põllumajanduslise talituse tehnikalisele kõrgusele wiinud, millest suurtahtus maha on jäänud eht millele wiimane ainult uuemal ajal järele rühkima on hakanud. Oles küll liig palju üteldud, kui Daani põllumajanduse edu üksi rahwa-üliskoolide arwesse panna. Mitmesugused jõud on siin üheskoos töötamas olnud. Kuid teiselt poolt on ühendus rahwa-üliskooli edenemise ja maa-elanikkude üleüldise kulturalise, poliitikalise ja majanduslise edenemise wahel selge. Poliitikaline ära-eraldamine sundis talupoegi enesele üleüldist haridust ja

waimuwalgust muretsema, mis neile teiselt poolt jälle wõimalikuks tegi majanduslikelt oma jalgadel seista. Minusefeks ühenduse-abinõuks oli, kui wähesed põllutöö-koolid, milledeesse talupojad pea-aegu sugugi ei läinud, tähele panemata jätta, rahwa-üliskool. Ja sellepärast pidi rahwa-üliskool nii imestamisewääriliselt laiali lagunema ja tähtsaks teguriks Daani maa-elanikkude keskmiste ja alamate kihtide edenemises saama. Kui järele waadata, missugused inimesed ühis-piimatalituste, ühis-tapamajade, karjakaswatuse-ühisuste, ostu- ja teiste ühisuste eesotsas seisawad, siis leitakse, et nende juhtivate isikute enamus rahwa-üliskoolides on käinud. Rahwa-üliskool on Daani maa-elanikkude kulturalise, poliitikalise ja majanduslise tõusu kandjaks.“

Need olud annawad ka selle jaoks seletuse, et meie ühisused mitte-ühistegevuslike selgituse ja teiste sarnaste idealsete ülesannete jaoks ei tööta, nagu see sagedaste wäljamaal sünnib, waid et nende kasu üle palju enam ainult majanduslike tulu järele otsustatakse, mida nad oma liikmetele toowad. Tõepoolest tuleb küll kõige paremaks pidada, et majandusliku ülesandeid ühes korralduses ja kulturalisi ning waimlisi — teises arendatakse.

Teisest küljest on ka ühistegevusline omawalitsus maa-elanikkude kohta kaswatawalt mõjunud ja neid selleks kohaseks teinud, et nad ka teistel oludel oma mõju maksma suudawad panna. Kuna põllutöö rahwa hea käekäigu aluseks on, peab talupoeg — enda majandusliku omawastutust tundes ja iseeneje jõu peale lootes — ennast ka kohaseks ja kutsutuks, nagu seda wast kufagil teisel maal ei ole, rahwa terwest awalikust ja kulturalisest elust osa wõtma.

Daani ühistegevuses tunnistatakse järgmised põhjused mõteted kui põhjapanewad maksmaks:

1. Liikmed muretsewad ise tarwiliku kapitali, mida tagawara-kapitali loomise läbi suurendatakse.
2. Raupade eest maksawad liikmed turuhindasid.

3. Üllejäät ehk puhas kasu jaotatakse liikmete wahel nende ostusummade kohaselt ära.

4. Igal liikmel on ainult üks hää.

Nende põhjusmõtete alusel on Daani ühifused edenened ja suureks kaswanud; nad ei ole aga mitte ühe kindla kawa järele sisse seatud.

Nemad tekiwad rahwa majanduslistest tarwidustest elusse. Milgi tingimisel ei ole katset tehtud ühifusi asutada, kus mitte elanikkude olukord ja kasud põhjalikka muudatusi ei nõudnud. Kui nõnda toimetatakse, siis ei ole mitte karta, et ühifused elusse kutsutakse, mis dieiti üleliigsed on. Wõidakse wast leida, et niisugune edenemine wähe pikaldane on; aga ta on igatahes loomulik ja kindel ja ei saa mitte ühistegewuse-liikumist ilma hädaohuta kiirendada, mis selle läbi sünniks, et teda ka seal püütaks maksta panna, kus eratalitusest küllalt on. Ei tohita unustada, et tema, nagu iga liikumise, tugewus kindla piiri seadmises seisab; kallalekippumiste ja wastuseisumiste wastu peab aga selgusele jõutama, et kindel kokkuhoidmine ja üleüldine üheskoos töötamine ühes tubli asjatundliku juhatuslega ühifusele olemisediguse annawad.

Wäljamaa keskuhifused annawad harilikult aasta-aruan-deid wälja, mis tuhanded leheküljed paksub on. Niisuguste suurte aruannete kasu ei oleks Daanimaal nende kulude ja tööga sugugi kokkudõlas; kuid meie oleme siiski liig wähe oma tegewuse üle kirjutanud. Nüüd on lugu nõnda, et aruanded põllutöö-ajakirjades, nädalalehtedes ja ajalehtedes laiali seisawad.

Allpool tähendan ma ainult lühedalt Daani põllumajanduslise ühistegewuse põhjusjooned ära, nõnda, kudas ma neid oma kawa-aegsest tegewusest ühistegewuse-alal tunnen.

Oma kaju ei ole ühifused mitte kindlast, enne kawatsetud plaanist saanud, waid see on palju enam tegeliku äranägemise alusel aegamööda arenenud. Liikmeks wõetakse igaihte wastu, kes tarwilikka tingimisi täidab.

Ühiselulisi ülesandeid peawad ühifused niipalju tähele panema, et, näituseks, ühe piirkonna suurkarjaomanikud mitte wäi-

tefi sellel põhjusel kõrwale ei saaks tõrjuda, et weokulusid wähen-
dada. Teine asi on, kui kaugemal elawad põllumehed ühifusesse
wastuwõtmist soowivad. Nendele võib wastata, et nad wäl-
jaspool ühifuse tegewuse-piirkonda elawad ja et nad enestele ise
piimatalituse wõikfiwad asutada, ehk teise ühifusesse astukfiwad,
mis nendele hõlpsamine kättesaadawal on, ehk ka oma piima
niisuguses kohas ära annakfiwad, kust piimatalituse wanter
piima ilma suurema kuluta ära wõiks tuua.

Tarwitajate-ühifusi, millede liikmeteks ainult wähesed suur-
põllupidajad on ja kuhu „wäikseid“ inimesi sugugi wastu ei
wõeta ja mis ka selle läbi, et neil ühtegi poodi ei ole, ennast
eraldatult hoiawad, ei wõeta Daani tarwitajate-ühifuste suur-
ostu-ühifusesse mitte wastu. Rohalikud olud wõiwad muidugi
teatud mõju awaldada; üleüldse aga wõiwad ühifused ainult
selle läbi, et nende liikmete arm mitte piiratud ei ole, oma tege-
wust jatkata, kuna sagedaste wanade liikmete asemele kord-kor-
ralt uued astuwad.

Üsuga, politikaga ja ühiselu-küsimustega ei ole ühifus-
tel mingit tegemist. Töötatakse üheskoos majandusliste ülesannete
kallal, ilma et waadetest teistel aladel hoolitaks. Raks tarwi-
tajate-ühifust wõi kaks ühis-piimatalitust sellepärast asutada, et
seal wabest kaks politika- wõi kiriku-erakonda on, tähendaks
tüli uuele wäljale wiimist, millest mõlematele pooltele ainult
kahju ja kulu tuleks, nagu kahelordsed talitusekulud jne. Võib
loota, et Daani ühifustes usuline ja poliitikaline falliwus ikka
maksma jääwad, nagu nad ka riigis igale kodanikule feadus-
likult kindlustatud on.

Kapitali muretsemine on ühifustel üks pearaskustest.
Lugu on üleüldse nii olnud ja jääb ka wististe ikka nõnda, et
ühifused warandufeta wõi koguni waeste inimeste poolt asuta-
takse ja et sellepärast ühefordne suurem kapitali sissemaksmine
wõimata on. Sellepärast tuleb nõnda algust teha, et wastas-
tituse wastutuse põhjal laenu wõetakse ja ainult pikkamisi wõi-
dakse wäikeste sissemaksude waral oma kapitali luua. Need
sissemaksimised sünniwad enamaste sel teel, et liikmetelt üks osa

fellest ülejäägist maha võetakse, mis neile dividendiks arvatakse. Tegelik elu on näidanud, et asi sel viisil väga hästi läheb ja et võimalik on erakapitalist üsna wabaks jääda.

Tagawara-kapitali loomist tuleb üheks tähtsamaks ülesandeks pidada, sest oma kapital on üks ühifuste elutingimistest. Kõik ühifused tähendavad võitlust kapitalivõimu ja walitsuse vastu, ja ilma oma enese kapitalita ei suuda nemad oma ülesannet üldgi tarwiliselt täita. Ühifus, mille küllalt tagawara-kapitali on, jääb harilikult ikka iseseiswaks.

Tagawara-kapitali jaoks suuremaid osasid määrata peetakse liikmete poolt sagedaste rõhuwaks koormaks; sellest kitsarinnalsusest ja arusaamatusest peab jagu saadama. Küsimise peale, kui kaua tagawarakapitali peab kogutama, tuleb wastata: ikka. Mis tagawara-kapitali ülemmäärasse puutub, siis võib ainult ütelda, et ta küllalt suur peab olema; selle järele aga makstakse esimesed sissemaksud ühes protsentidega välja. Niisugused määrused seati 1902. aastal Sütima loomatoiduainete - ühifuse poolt (Sydsf Umdelsfoderstofforretning) sisse. Iga ühifus, mis selle keskühifuse liikmeks on, on kohustatud tagawara-kapitalisse 25°/_o ülejäägist maksuma, kuni see 5 protsenti aastastest läbikäigust välja teeb. Kui see kõrgus kätte on saadud, pandakse ikka veel iga-aastast ülejäägist 25°/_o tagawara-kapitalisse, ühtlasi aga makstakse iga aasta wanematest sissemaksudest niisama suur summa liikmetele jälle tagasi. Selle läbi saadakse nimelt seda kätte, et tagawara-kapitali kaswamisele teatud piir pandakse, et see kapital iga ajal liikmete päralt on ja et välja-astuwad liikmed oma sissemaksud jälle protsentidega tagasi saawad. Niisuguse wiisi juures ei wõi liikmed tagawara-kapitalisse makstavate summade peale kui kahjude peale waadata.

Niisuguses lihtsas äris, nagu seda loomatoidu-ainete sissewedu on, saab sellest küllalt, kui tagawara-kapitalisse 25°/_o ülejäägist pandakse ja kui selle kapitali ülemmäär 5°/_o läbikäigumast on. Teistes ühifustes wõiwad kõrgemad protsendid tarwilikud olla.

Rui liikmed wälja astuwad, siis ei saa nad üleüldiselt mitte terwet summa oma tagawarakapitali-osast kätte. Selle läbi ei taheta neid mitte karistada; aga kui kõik wälja astuksiwad, peaks ühifus muidugi oma tegewuse lõpetama ja terwe oma waranduse realiseerima ehk puhtaks rahaks tegema, mis küll waewalt ilma kahjuta wõiks sündida. Sellepärast on kohane, et liikmelt üks osa sellest summast, mis ta tagawara-kapitalisise maksnud, wõimalikkude kulude katmiseks maha wõetakse.

Siseseadete ja inventari kulumiseprotsentide mahawõtmine aasta lõpul peab hästi rikkalikult sündima, sest et ärimuutuste wastu iialgi kindlustatud ei saa olla; selle läbi sündinud kahjusid ei tohita aga tagawara-kapitalist katta.

Mõnedes ühifustes on liikmetele ostufundus peale pandud; selles hädaohtu näha — tähendab asjaolusid mitte tunda. Ostufundus on ainult nendes ühifustes sisse seatud, mis jämedate kaupadega, nagu loomatoiduga, kauplewad; ja palju kardetawam on niisuguse ühifuse liikmeks olla, kus mingit ostufundust maksmas ei ole, kui sel korral, kus see olemas on. On ju teada, et, näituseks, loomatoidu-hinnad börse peal igapäew kõiguvad, ja ei ole mitte wõimata, et ühifus liig kallilt juhtub ostma. Rui ostufundust ei ole, ei suuda üks jagu liikmetest kiusatusetele wabest mitte wastu panna ja erakaupmeeste madalamaid pakkumisi wastu wõtmata jätta. Rui nüüd pooled liikmed ühifuse poolt ostetud kaupad mitte ei tarwita, siis peaks teine pool kõik sisseostetud kauba ära tarwitama. Seeläbi ei läheks mitte ainult sisseostu-hinna kahju kahelordseks, waid sinna tuleksiwad weel ladukulud ja protsendikahjud juurde, mis just niisuguste kaupade juures mitte wäikesed ei ole; ja lõpuks wõiwad kahelordse aja juures, mis nüüd nende kaupade äratarwitamiseks ära kulub, hinnad alatafa odawateks jääda. Ostufundus on sellepärast tarwilik; sest kui wast paha sisseostmine on tehtud, siis on wõimata, et kaupad mitteliikmetele ilma kahjuta ära saadakse müüa. Ehk küll ostufundus wiie ja enama aastate jooksul maksew on, on põhjuskirjasse ometi punkt pandud, et ühe wõi kahe peakoosoleku otsuse järele

ühisus ära võidakse lõpetada, mille läbi ostusundus iseenesest ära kustub. Ei ole aga ühtegi teist abinõu, et ühtehoidmist kindlustada.

Ühisele saaduste toomise kohustus on nii üleüldiselt tuttav ja tema kasu igapähele ilma pikema jututa selge, nõnda et tarwis on teda ainult meelde tuletada. Temaga on lugu just nõndasamuti kui ostusundusega, sest ainult sel viisil on ühisel võimalik oma äri-läbikäiku kindlaks määrata, ilma milleta igas äris kergeste kahjud võivad tõusta.

Wõib olla, üteldakse selle vastu, et ühised, kui nad wõistlusewõimulised on, ka ilma niisuguste määrusteta osawõtjaid koos jõuavad hoida; siin unustatakse aga ära, et põllumajandus praegu oma mitmekülgse äri-läbikäigu poolest suurelt jaolt kauplemine on ja et põllumehel raske on enesele tarwilikka kaupmehelisi teadmisi muretseda, et erawõistluse hindade üle õigeste otsustada.

Ühised asutatakse wiie, seitsme, kümne või weel enama aastate peale, mille järele nad lõpetatuks tunnistatakse. Nende omanduse müügihind määratakse siis taksi läbi kindlaks, ja kõik endised liikmed või üks osa nendest annavad ennast ühe uue ajajärgu jaoks liikmeteks üles ja wõtawad äralõpetatud ühise omanduse kindlaksmääratud hinna eest omaie. Müügi-summa jaotatakse liikmete wahel ära ja nimelt selle äri-läbikäigu suuruse järele, mis nemad ühiselega on teinud.

Niisugune hindamisewiis on täitsa kohane ja temal on iseäranis saadustewalmistamise-ühisustest osawõtjate jaoks see suur headus olemas, et tagawara-kapital mitte liig kõrgele ei tõuse ja et uued liikmed wanadele nende omanduse-õiguse wäär-tuse wälja peawad maksma; aga ta on wähe keeruline ja sünnitab palju waewa ja tööd. Teatud laadi ühisuste juures, kus kaasomandust selle järele arwatakse, kui suur kellegi osa tagawara-kapitalis on, saadakse sedasama lihtsamal ja niisama õiglasel viisil ennenimetatud tagawara-kapitali wäljamaksmise läbi kätte, nagu lugu „Sydsø Andelsfoderstofforretningis“ on.

Puhta rahaga maksmine niihästi kaupade ostu kui ta

müügi juures on üks pea-põhjusemõtetest, mida keskühisused igal pool läbi viivad; ka üksikutes ühiseses püütakse seda põhjusemõtet maksma panna. Kasanduseks on ainult see, et kindlal alusel seiswad laenukasjad, mis väljamaal väga laiali on lagunened ja palju kasu toovad, meie maal ainult üksikult ette tulevad.

Ühisesete juhatamist toimetab eestseisus, keskühiseses ühtlasi ka asemikudokogu, kes ühisese kasuüid peakoosoleku otsuse põhjal kaitses. Rõigil liikmetel on ühiseses täieste ühejuguine seisuford ja nendega kaidakse ühte ja sedasama moodi ümber. Põhjustkirja määrusest kõrwalekaldumist tohitakse ainult peakoosoleku nõusolemisel teha.

Ostu-, müügi- ja saadustewalmistamise-ühisesete eesotsas seisawad asjatundjad juhatajad, kelledel niisamasugust äritublidust nõutakse, nagu era-ettewõteteiski, ja kes märksa suuri palkasid saamad, kuna palgaküsimus üleüldse mitte otsustaw asi ei tohi olla. Harjunud ja tublil juhatajal, keda usaldada võib, peab siis ka tarmilik wõimupiir olema, mis ühisesete laadi järele mitmesugune on.

Ühistegevuse-liikumise tähendus Daanimaa ja tema põllumajanduse kohta on piirita suur; selle üle ei ole weel ühtegi täielikku aruannet kirjutatud. Sihiks ei ole siin aga mitte olnud põllumajandust sisetematikalisel ühistegevuslikel muuta; tarmiduse järele on kord-korralt mitmesuguste ülesannete juurde asutud ja nad täide saadetud; selle juures on järgmist kätte saadud:

Ostuuhisesete läbi on hinnad odavamaks läinud ja kaupade wäärtus paranenud, ja mitte üksi liikmete jaoks, waid wõistluse tagajärjel ka terve rahwa jaoks.

Saadustewalmistamise-ühisesed on saaduste wäärtust tõstnud, mille läbi Daani põllutöö-saadused wäljawaol paremaid hindasid saamad, mis teiste maade saaduste keskmise hinnaga wõrreldes 30 miljoni krooni aastas wälja teeb. Maksimisel saaduste wäärtuse järele on ühise töö läbi, mis ühe ja selle sama sihi poole juhitud, ka suur kaswatusline tähendus olnud.

Saaduste väärtuse paranemine aga ei tähenda mitte ainult kõrgemaid müügihindasid, vaid ka kindlamat turgu, sest et kõige paremaid kaupasid ikka kõige kergem on ära müüa.

Nõnda on ühistegewuslikel liikumisel suur ühiseluline tähendus.

Daanima pöllumajanduse iseloomuliseks jooneks on suur omanduse jagunemine, mille läbi paljud väiketalitused ehk talud elule wõivad tõusta ja edeneda. Selle nähtuse põhjuseks on nüüdse aja Daani pöllumajanduse tehnika, mis selle wiisi ja laadiga, kudas ühistegewuse-liikumine on kujunenud, kõige kindlalt ühenduses seisab. Nagu teada, katsutakse, näituseks, Inglismaal seaduseandlikel teel niisamafugusid olusid luua.

Meie vaatame nüüd üsna lühedalt, kudas mitmesugusid ühifusi asutatakse ja kudas nad edenevad; selle juures jätame põhjustkirjade üksikasjad kõrwale. Aluseks on igal pool üleüldine hääle-õigus. Põhjustkirja muutmise juures ja põhjaliku tähendusega otsuse juures on üleüldiselt kahe kolmandiku äraantud hääle enamust tarwis.

I. Tarwitajate - ühifused.

Tarwitajate-ühifused seisawad Daanimaal pöllumajandusega kindlas ühenduses, sest et 1300 Daani tarwitajate-ühifusest ainult umbes 50 linnades asuwad. Selle nähtuse põhjus seisab osalt maa-elanikkude kõrges kulturas ja osalt selles, et sotsialdemokratilised töölised tarwitajate-ühifuse vastu külmad, ifegi waenulikud oliwad. Teiste maade tarwitajate-ühifustega võrreldud on Daani omad väikesed, kuna nende aastane läbimüük harilikult ainult 40.000 krooni peale ulatab.

Nagu juba nimetatud, avaldas ennast ühistegewuse mõte kõige enne tarwitajate-ühifustes. Pea-aegu kõikides on wastutus piiratud. Sisfeastumise juures makstakse harilikult pool kuni 4 krooni, mis tagawara-kapitalise läheb. Ainult mõnin-

gad tarvitajate-ühisused müüvad ka mitteliikmetele; need ühisused peavad siis puhta kasu pealt kroonu maksu maksma, kuna nad muidu maksust vabad on. Ülejäägist ehk puhtast kasust läheb viis protsenti tagavara-kapitalisse. Kui ühisuse lõpetamise juures kahju katta tuleb, siis sünnib selle ärajaotamine, kui peakoosolek ühel häälel teist otsust ei tee, peade järele ja mitte liikmete ostusummade järele.

1300 Daani tarvitajate-ühisuse aastane üleüldine läbikäik on üle 50 miljoni krooni suur; sisseostud, mis nad suur-sisseostu-ühisuse kaudu teevad, ulatavad 42 miljoni krooni peale.

Praegune „Daani tarvitajate-ühisuste suur-sisseostu-ühisus“ sündis 1896. aastal — kahe ostuliidu kokkufulamise läbi, mis 1884. ja 1888. aastal asutatud. Tema on piiratud vastutuse põhjal töötav keskühisus, kus tarvitajate-ühisused ainult oma osamaksudega, mis sada krooni iga kahekümne liikme kohta on, vastutavad. See osamaks makstakse sel viisil sisse, et puhta kasu summast, mis liikmete kohta tuleb, teatud osa maha võetakse.

Suur-sisseostu-ühisusel on järgmised organid:

1) Peakoosolek, kuhu iga tarvitajate-ühisus ühe asemiku saadab; 2) asemikkudekogu, millest mitmesuguste piirkondade tarvitajate-ühisused ühe asemiku läbi osa võtavad; asemikkudekogu valib 3) eestseisuse, kes ametnikud palkab ja äride juhatuse eest vastutab; kaupmehelik juhatuse seisab nelja direktori käes.

Suur-sisseostu-ühisusel on kümme vabrikut ja üheteistkümnes linnas kaubaladud.

Kuni 1898. aastani ostis ta ka loomatoitusid ja kuni 1901. aastani kunstõnnikut sisse. Siis aga asutati selleks otstarbeks iseäralised keskühisused. Küll aga on suur-sisseostu-ühisusel veel suur seemne-äri; tema kasvatab täitsa teaduslikul viisil seemneid ja vastutab müügi juures seemnete väärtuse eest. Tema teeb selle läbi väikepõllupidajatele võimalikuks enesele esimest järku seemneid muretseda.

Suursisfeostu-ühisuse külge on 1224 tarvitajate-ühisust liitunud; nende poolt kokkupanud kapital oli 1. jaanuaril 1910. a. 612.000 krooni suur. Läbimüük oli 1909. aastal umbes 42 miljoni krooni ja puhas kasu 2 miljoni krooni. Viimastel aastatel on ta oma liikmetele $4\frac{1}{2}$ kuni 5 protsenti ostusummade pealt dividendi maksnud ja tagawara-kapitalisse iga aasta 300.000 krooni pannud. Tagawara-kapital on praegu 3 miljoni krooni suur ja hoonete amortisatsiooniks arvati 500.000 krooni.

1. jaanuaril 1910. a. oli ühisuse aktiiva $5\frac{3}{4}$ miljoni krooni passiivast suurem.

II. Loomatoidu-ostuühisused.

Loomatoidu ostmise jaoks on kolm keskuhisust olemas, selle liikmeteks ainult selleks otstarbeks asutatud ühisused on ja kes talitusekapitali lehmade arvu järele kindlustavad; ühisused vastutavad ainult selle summaga ja ei ole oma keskel vastastikku mitte vastutavad. Sellewastu walitseb ühisuste liikmete keskel ühisuste kohustuste eest vastastikune vastutus. Ühisus võtab enese peale kohustuse teatud aja jooksul, mis harilikult viis aastat kestab, keskuhisusest osta. Keskuhisus annab kauba 30 päeva peale võlgu. Kui see aeg möödas on, makstakse võla pealt 8 protsenti, kui aga maks waremalt sünnib, antakse 5 protsenti hinna-alandust. Läbisegi sünnib maksimine 33 päeva järele. Rauba väärtuse eest võtab keskuhisus kaugeliminewa vastutuse enese peale ja tasub selle kahju ära, mis kauba alamväärtus toob.

Raubad toodakse harilikult ligematesse sadamatesse; veo- kulud sealt edasi maksab ühisus. Raupade jaotamine liikmete keskel sünnib raudteewagunist või ühisusel on ladu, kust liikmed kaupasid oma tarviduse järele võivad tuua. Viimasel juhtumisel peab ühisus enesele vastastikuse vastutuse põhjal laenu muretsema ja liikmed võivad siis ühisuselt kaupasid

wõlgu saada. Üleüldiselt seisab põhjustirjades määruš, mille järele eestseisusel õigus on sel korral, kui liige saadud kauba eest 30 päewa jookšul ära ei maksa, wõlafumma tema piimarahast ühis-piimatalitusest maha wõtta.

Eht küll kõigile ühifusteie sellesama hinna eest müüdakse, ei saa mitte kõik ühepalju dividendi; wiimase kohta awaldawad mõju weokulud sadamast ja kaupade rohkus, mis ühe korraga õstetakse, nõnda et wahel kuni 20 öri saja naela kohta wõib tulla.

Kõige suurem keskühifus on 1898. aastal asutatud Jütimaal loomatoidu-õstühifus („Sydsk Andelsfoderstofforretning“), mille wastutusekapital 518.602 krooni on. Tagawarakapital, mille sündimisest ja jagamisest meie juba kõnelesime, on 598.260 krooni suur. Temasse on 558 ühifust liitunud, kelledel kokku umbes 28.000 liiget on; ta läbimüük oli 1908.—1909. a. 17,8 miljoni krooni. „Saarte õstu-ühifus“ („Derneš Andels-selskab for Indkøb af Foderstoffer“) asutati 1901. aastal ja tema liikmeteks on 76 ühifust; „Füneni õstu-ühifus“ („Fyns Andels-Foderstofforretning“) asutati ka 1901. aastal ja tal on 97 ühifust liikmeteks; kummagi aastane läbimüük on 3¹/₂ miljoni krooni suur.

III. Ühispiimatalitused.

Piimatalitused on kõige enam laiali lagunenud ühifused Daanimaal; nemad on põllumeestele wõimalikuks teinud üleminekut wiljakaswatuse juurest karjapidamise juurde ilma kahjudeta korda saada. 1882. aasta algul, mil esimene ühis-piimatalitus asutati, saiwad talupojad oma wõi eest 88 krooni hinda, kuna mõisa wõi 142 krooni maksis. Ühispiimatalitustel oli hiilgaw tagajärg; liikumine lagunes ruttu üle terve maa laiali ja hinna-olud muutusiwad alataša. Põllumeeste asemikkude koosolekul Kopenhagenis imeštati selle üle kõwaste, et üks ühis-piimatalitus hõbe-auraha wõis saada; ei arwatud nimelt mitte wõimalikuks, et mitmelaadilisest piimast peenet wõid saa-

datse valmistada. Ühemikkude koosolekul 1900. a. Odensees olivad 670 ühis-piimatalitust võid välja pannud, mis kõige peenema mõjavadiga ühewäärtuslikeks tunnistati. Kolmanda ja teise järgu võid ei ole müügil üleüldse enam olemas. Väike- ja lapikestekohtade saadused on mõisate omadega ühewäärtuslikeks muutunud. Ühis-piimatalitus on asutus, mille lõpmata suur ühiseluline tähendus on. Tema läbi on väiketalituse seisukord ja praegune maajaotus kaua aja peale kindlustatud.

Ühis-piimatalituse asutamisel võtavad liikmed eneste peale piimamuretsemise kohustuse teatud aja jooksul, mis harilikult 10—15 aastat kestab. Sisfeseade- ja talitusekapital muretsetakse vastastikuse vastutuse põhjal seisva laenu teel. Harilikult ei asutata tagavara-kapitali mitte, vaid sisfeseade pealt arvatakse iga aasta nii suur kulumisprotsent maha, et tegevuse-ajajärgu lõpul laen tagasi on makstud ja liikmed selles võrreendis piimatalituse omanikkudeks muutuvad, kui palju keegi nendest ühisusele piima on muretseanud. Harilikult kohustavad nad endid uue ajajärgu jaoks; siis tehakse uus laen, mis osanikkudele välja makstakse. Ühisuse juhatamine sünnib peakoosoleku läbi, kus igal liikmel ainult üks hääl on, ja peakoosoleku poolt valitud eestseisuse läbi. Ürijuhatus seisab asjatundja juhataja, meieristi käes, kes eestseisuse poolt valitakse. Piimatalitusesse toodud piima eest ei makseta mitte ainult mõddu, vaid ka rasva rohkuse järele. Iga liikme poolt toodud piim vaadatakse kaks kuni kolm korda nädalas rasvarohkuse poolest järele ja selle põhjal sünnib siis arwepidamine. Rooritud piim antakse liikmetele teatud maksu eest tagasi, millest talitusekulud kaetakse. Ülejääk jaotatakse aasta lõpul toodud piima rohkuse järele liikmete keskel ära. Ühis-piimatalituste arv oli 1908. aastal 1101; nende sisfeseadete väärtus oli umbes 20 miljoni krooni, ja nende alla käiswad umbes 900.000 lehma, kuna Daanimaal üleüldse 1.089.073. lehma on.

Ühis-piimatalitused katsuvad ka wahelkauplust välja suruda ja piimasaaduste müümist iseeneSte kätte võtta; sel-

leks otstarbeks on wõiwäljaveo-ühisused elusse kutsutud, kes ühisuste wõid müüwad ja kellede püüe selle peale on juhitud, et oma tarwitajatele kõige paremaid wõisortisid muretseda. Neid ühisusi juhatatakse täitsa kaupmehelikul wiisil, direktorite poolt, kes tihti kõrgeid palkasid saawad. Kuue wõimüügi-ühisuse poolt saadeti 1908. aastal 34 miljoni krooni eest wõid turule, kuna üksikute ühisuste läbimüügi-summa 2—11 miljoni kroonini ulatas.

IV. Tapamaja-ühisused.

Kergeste soolatud sealiha wäljavedu Inglismaale on nüüd Daani seakaswatuse aluseks, mis täitsa selle järele on sisse seatud. Nagu piima-asjanduse juureski, on ka siin põllupidajate püüe selle peale juhitud, et mitte ainult kasvatamist, waid ka toore saaduse ümbermuutmist ja müümist enese kätte wõtta. Selleks otstarbeks on ühis-tapamajad asutatud. Selle järele, kui esimene 1888. aastal asutatud, lagunes liikumine ruttu üle terve maa laiali.

Et era-tapamajadel mitte korda ei läinud ühis-tapamajade wõisilust juba alguses maha suruda, tuli suuremalt jaolt sellest, et ühis-tapamajad saaduste walmistajatega ligidases ühenduses seiswad, kelledelt nad kõige paremaid sigu nõudsiwad. Kuna maksmine liha wäärtuse järele sündis, wõiswad nad ühelaadiliselt liha turule wiia, mille läbi kõige kõrgemaid hindasid saadi. Wähemalt neli korda aastas lasewad ühis-tapamajad wäljaveoks määratud sealiha asjatundja komisjoni poolt äkilise rewiderimise alla wõtta. Selle läbi wõib saaduste walmistamine ennast ikka turu nõuete kohaselt sisse seada, milleks wäärtuse järele maksmine lihtsalt fundima peab. Et ennast Inglise wahetalitajatest wabastada, selleks asutati 1902. aastal „Daani liha-agentur“ — „Danish Bacon Agency“, mis madala tasu eest nende tapamajade liha müüb, kes temaga ühendusesse astunud.

Ühis-tapamaja liikmetel on kohuselis teatud aja jooksul, mis harilikult 10 aastat on, siu muretseda ; tarwisminew kapital saadakse wastutusel seiswa laenu teel. Puhtast kasust wõetakse niipalju maha, et laen ühisuse tegewuseaja jooksul ära tasutakse ; ülejääk jaotatakse liikmete keskel ära, nimelt selle järele, mis suguse summa eest liige ühisusele siu on toonud. Ühisuse asju ajab peakoosolek ja eesiseisus, ärijuhiks on asjatundja direktor.

Ühis-tapamajade juures on palju suurem kontsentratsioon ehk keskogunemine wõimalik kui ühispiimatalituste juures. Nad on osalt suurend majanduslised ettevõtted, millede tarnaseid Europas teisi ei ole. Praegu on Daanimaal 34 ühis-tapamaja umbes 93 tuhande liikmega töötamas ; 1908. aastal tapeti 1.549.550 siu 81 miljoni krooni wäärtuses. Nende ühisuste siiseseade- ja talitusekapital on 8¹/₂ miljoni krooni suur.

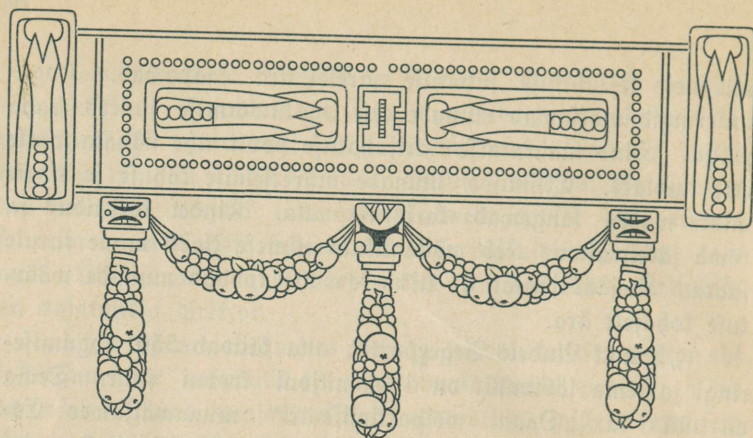
V. Munawäljateo-ühisused.

Munade väljateo raskendab iseäranis see asjalugu, et hinnad mitmesuguste aasta-aegade järele väga tugewaste kõiguvad ja et erahangeldajad kergeste kiisatuse siisse langewad wanu mune wärskete pähe ära müüa. Era-ettevõtjatel ei ole mingisugust püüdmiist turu usaldust ühelaadilise kauba saatmise läbi wõita, et seeläbi kanadekaswatajatele kõrgeid hindasid muretseda. See on ainult väljateo-ühisustel wõimalik. Agarad ja järjekindlat tegewuist selles asjas on „Daani muna-wäljateo-ühisus“ („Dansk Andels - Ægeexport“), mis 1895. aastal asutatud, awaldanud. See on keskühisus, mille liikmeteks wähemad ühisused, nõndanimetatud kogumiseriingid on ja millel wähemalt 10 liiget on ; nemad wõtawad enese peale kohustuse ühe aasta jooksul mune muretseda. Kõik liikmed peawad munad oma numbriga ja kogumiseriingi numbriga ära tembeldama, mille läbi wõimalik on iga muna kohta teada saada, kust ta pärit on. Munad toodakse pakkimisekohdadesse,

mis neid keskühisuse juhatusse järele ära saadavad. Rogumiseriingid maksavad munade eest vastuvõtmise juures raha wälja. Hind määratakse ärijuhatusse poolt ühe nädala peale ette kindlaks. Esimesed munade muretssemise kohuse ja tingimiste vastu langewad karistusse alla. Kindel korraldus ja kõwa järelwalwus teeb võimalikuks esimese klassi mune turule saata. Ülejäänud jaotatakse liikmete wahel toodud munade wäär- tuse kohaselt ära.

„Dansk Undels-Ågeexporti“ alla käiwad 550 kogumise- ringi ja tema läbimüük on $4\frac{1}{2}$ miljoni krooni suur. Tema on nüüd ka „Daani wõipakkimise-äri“ munawäljaseo Es- bjerGIS oma kätte wõtnud, mille läbimüük 2 miljoni kroonini ulatas. Ka mõned ühis-tapamajad weawad mune wälja; nende läbimüük oli 1908. aastal umbes $2\frac{1}{2}$ miljoni krooni.

Soomemaa kõige suurem tarvitajate-ühisus.

„Pellerwo“ juubeli-albumi ja 1909. a. aruande põhjal A. S.

Meie linnades ei taha tarvitajate-ühisused hästi edeneda. Tõsi küll, Wiljandis töötab tugev tarvitajate-ühisus ja Tallinna noor „Tera“ töötab tubliks asutuseks saada. Uga kõikidel on wististe ka Tartu „Progressi“ ja Walga tarvitajate-ühisuse saatus meeles, ning Pärnu ühisus on pitaldase kiratsemise järele niisugusesse seisukorda jõudnud, kus teda weel waewalt saab ühistegewuse-asutuseks pidada. Ka Rakwere tarvitajate-ühisus ei olnud weel otse õitswal järjel, kuigi tähendada tuleb, et ta mitte oma enese nõrkuse pärast, waid wälimistel põhjustel hingusele läks.

Ometi wõib kindlaste ütelda: meie linnade tarvitajate-ühisuste kurwa käekäigu põhjused ei seisa mitte selles, nagu ei oleks linnades nende ühisuste ederemise jaoks kohast pinda. Kui ühisused kusagil edasi ei ole saanud, siis aimult sellepärast, et nende tegewus algusest saadik wale alusele on

pandud wõi oskamatus ja hoolimatuse tagajärjel õigelt teelt kõrwale kaldunud.

Seaks tunnistuseks, et ka vähemateski linnades tarwitajate-ühisused kindlat alust ja laialdast tegewust wõita wõiwad, kui nad ühistegewuse põhjusmõtetest kõwaste kinni hoiawad, on Soome kõige suurem tarwitajate-ühisus **D u l u s**.

Raugel põhjas, Bottnia lahe ääres, Dulu linnas, kus waewalt 18 tuhat elanikku asub, on see ühisus wäga wäiksel peale hakanud — weel wäiksemalt kui „Rochdale ausad tee-rajajad“, kelledega oululastel muidu oma töökawa poolest rohkeste sarnadust on.

Selle ühisuse esimised liikmed ei wõinud suurt kapitali koguda, sest et liikmeid alguses wähe oli. Kapitali oli ühisuse tegewuse algul ainult 79 marka 15 penni (umbes 30 rubla!) ja liikmeid 29. Inimesed waatasiwad nimelt umbuslikult selle uue ettevõtte peale, sest just wähe aega enne seda oli tööliste ühiskauplus pankrotti jäänud. Algajate lootused ei olnud siis suured, kuid nemad usaldasiwad tulewikku ja ühistegewuse-aate wõimu.

Ühisuse esimene juhatus pidas sagedaste nõu ja tegi suuri tulewikuplaanisidki. Nende usk ei ole neid petnud ja nende tulewikuplaanidki ei ole õhulossideks jäänud. Sammammult on julgemadki lootused täide läinud.

Oma tegewust algas ühisus 1902. aasta suwel ü h e k a u p l u s e g a. Alguses oli ühisuse teenistuses ainult üks müüjanna. Raubatellimised toimetas juhatus ise. Kaupluses peeti ainult igapäewaseid kolonialkaupasid. Esimene juhatus wõttis enesele kohe juhtnõõriks, et poes ainult hõlpsaste müüdawaid kaupasid tuleb pidada, esiotja pea-asjalikult söögi-aineid, ja et pahaste minewa kauba eest kui katku eest tuleb hoida. Ainult selle järele, kudas oma kapitalid kaswawad, tuleb uusi kaubalaadisi juurde wõtta. Selle juhtnõõri järele on kõik järgnewad ühisuse juhatused käinud. See ongi üheks tähtsaks teguriks ühisuse tubli edenemise juures olnud.

Esimene tegewuse-aasta, mis 7 kuud kestis, läks, kui

olusid filmas pidada, kaunis hästi. Raubawahetus tõusis 19.492 marga peale ja puhas kasu oli 841 marka suur. Oma kapital oli wahemaal 785 marga peale ja liikmete arw 130 peale tõusnud.

Juba järgmisel aastal hakati mõtlema, kudas ühifuse tegevust uuele alusele laiendada, nimelt leiwa-ahhi rentida. Ja kuna sellesamas majas, milles kauplus asus, leiwa-ahi saadawal oli, siis otustatigi leiba walmistama hakata. Rõneldi isegi juba lihapoe awamisest. Otsiti sündsaid ruumisid, kui aga niisugusid ei leitud, liikati asi edaspidiseks.

Ettevõtte kaswas alatafa ja liikmete arw tõusis kiireste, nõnda et esimene kauplus juba kitsaks hakkas jääma. Ka kontori ja ladu olivad ühes ja sellesamas ruumis. Rõndasamuti ei suutnud juhatus kaubaostmist enam kui kõrvaltööd toimetada, waid tarwis oli ärijuht ametisse panna ning suuremaid äriruumisid otsida. Kuna parajaste uut töölistemaja ehitati, siis tehti tööliste-ühifusega leping, mille järele tarvitajate-ühifus alumisele korrale awarad kaupluse-, kontori- ja laduruumid ning leiwaküpsetamise-toa sai, kus kaks ahju sees on. Pea läks uuski ruum kitsaks ja tarwis oli ühte ruumi teise järele mujalt lisaks üürida. Nüüd on kahe ehituse alumised korrad täielikult ühifuse käes. Rõrd tõusis ju küsimus päewakorrale, tööliste-ühifust terwest majast „wälja ajada“, aga see jäi ometi tegemata ja kauplus jäi endist wiisi üüriforterisse. Selles tööliste-ühifuse majas on praegugi tarvitajate-ühifuse pea-äri, nimelt kolonialkauba-pood, piima-, liha- ja leiwakauplused ja leiwaküpsetamine.

1902. a. detsembrikuul awati esimene harukauplus, mis wahemaal linnast eemal on. Praegu on 3 harukauplust wäljaspool linna ja 3 linnas. Rõige kaugem harukauplus seisab linnast 13 kilomeetrit — umbes 12 wersta — eemal. Teise linnakauplusega ühenduses on ka weel liha- ja piimapood. Üleüldse on ühifusel nüüd 17 kauplust olemas, peale selle üks kauba wäljajagamise koht.

1906. aastal tehti wiimaks kaua-aegne mõte teoks ja pandi e si m e n e l i h a p o o d k ä i m a . See ettevõtte, nii raske kui ta ka on, läheb rahuloldavalt. Kauplusest müüdatakse nüüd juba kaunis palju ka jõukamatele inimestele. Isegi need, kes muidu tarvitajate-ühisuste poole ei hoia, käivad siin oftmas.

R a p i i m a k a u p l u s , mis ühisuse tegewuses kolmandal kohal sisse seati, on hästi töötanud.

Leivaküpsetamise-siseseadet pidi alatafa laiendatama. Peakaupluse juures olevatele kahele leiva-ahjule saadi kolmas lisaks. Peale selle üüriti veel kaheš kohas leiva-ahjud. Rõdigeft sellest leivategemise suurendamisest hoolimata on wahel leiwast puudus olnud, nii suur on leiva minek.

Leiva-äris valmistatakse leiba ja kookisid, isegi õige peeneid. 1908. aastal valmistati 226.388 marga ja 45 penni eest leiba ja kookisid, 1909. aastal aga — 205.905 marga ja 85 penni eest, nõnda et wiimase aasta valmistus 20.482 marga ja 60 penni võrra vähem on. Seda valmistamisemäära alanemist wõib — ühisuse juhatusel aruſt — ofalt sellega seletada, et töötegijaid üks vähem oli, ja ofalt waſt sellegagi, et uue pagaritöölifte-seaduse järele töö-aeg ühe tunni võrra lühem on kui enne.

Runa ühisus sunnitud on olnud mitmelt poolt leiva-ahjusid üürima, mis rohkeſte raskuſi ja ka kulufid on teinud, on leiva-äri ometi hästi töötanud ja üks ühisuse kaſulikumateſt tegewuſteſt olnud.

Kaua aega oli ühisuses mõte liikumas enesele ajakohaſt l e i w a w a b r i k u t a ſ u t a d a . Selleks otſtarbekſ osteti wiimaks peakaupluse kõrwal neli maja ära, mis kokku 80 tuhat marka makſiwad. Selle platsi peale otſuſtati uus ajakohane leiwawabrik, peakaupluse-maja ja laduhooned ehitada. Leiwawabrik ſai käeſolewa ſügife novembrikuul walmis ja makſab ühes maſinate ja töö-abinõudega üle 90 tuhande marga. Peakaupluse-maja tarwis aga valmistatakse alles jooniſtuſi.

Üleüldine kaup on ka aaf-aafalt laienuud ja uufi kaubaladuſid järjeſte juurde tulnud. Toidu-ainete kõrwal hakati

puuvilla-kaupasid ja vähemal määral ka villakaupasid, portselani, tubakat, saapaid ja õli müüma. Kõigi nende ainete kaubavahetus tõusis 1908. aastal 1.277.312 marga peale.

Peakaupluse läbimüük oli 1908. aastal 431.907 marka, kõige suurema harukaupluse läbimüük — 152.396 ja kõige vähemal — 70.216 marka. Ühifuse terve kaubavahetus oli tähendatud aastal 1.507.479 marka suur; 1909. aastal aga tõusis see 1.513.454 marga peale.

Et Dulu ühifusest paremine aru saada, toome siin tema edenemise kohta ülewaatliku tabeli. Ühifus algas oma tegevust teatavaste 12. juulil 1902. aastal 29 liikmega ja 79 marga ja 15 penni suuruse osakapitaliga. (W. lehek. 25.)

Ragu sellest tabelist näha, ei ole ühifus mitte ainult oma tegevust järjekindlalt laiendanud, vaid ta on ka oma alust kapitalide kogumise läbi kindlustanud ja isegi liikmetele ostu-dividendisid jaganud.

Tähelpanemise-wäärt on, et 1907. aastal puhas kasu äkitselt kõrgele on tõusnud, kõrgemaks isegi kui 1908. ja 1909. aastatel, ehk küll viimastel kaubavahetus umbes 50 protsendi võrra suurem on. See nähtus tuleb sellest, et 1907. aastal kaupadel kerkiwad hinnad olivad, mil siisfeostud kasulikult sündisivad, kuna järgmistel aastatel kaupade hinnad enam muutumatad olivad. 1909. aastal on liikmete ostusumma langenud, mida halbade töö-oludega ja võlgumüümise täieliku lõpetamisega võib seletada.

Ehk küll ühifuse tegevus nii laialdane on ja tema oma kapital võrdlemisi alles väike, ei ole tal raha-asjus siiski mitte raskusi olnud.

Tähelpanemise-wäärt on ka, et ühifuse liikumata varanduse väärtus 140.598 marga peale ulatab. Ka see asjalugu ei ole ühifust rahakitsikusesse wiinud. Raha-asjade hea seisukord tuleb osalt sellest, et kauplustes ainult kergeste müüdavaid kaupasid peetakse ja võlgumüümine tarvitusel ei ole. Rauba-tagavara vahetus sünnib aastas kuus korda, mis näitab, et äritegevus üsna kiire on.

Dulu tarvitajate-ühisuse edenemine 12. juunist 1902 kuni 31. detsembrini 1909.

Aastal	Liikmete arv	Kaupade arv	Kolonial- kaupl.	Pagari- äri	Liha- kauplus	Piima- kauplus	Kofu	Puhas kaju	Dividend	Soomes			
										Kaubawahetus	Soomes	Soomes	Soomes
1902	130	1	19492	—	—	—	19492	841	5	11581	7911	83	785
1903	250	4	109548	13806	—	—	123355	4696	4	74520	48835	298	2122
1904	326	7	165827	21846	—	—	187673	5643	4	98011	89662	301	3405
1905	435	7	239235	32146	—	—	271381	13084	4	152506	118875	351	4900
1906	1024	10	493066	74908	56572	—	624546	26818	4	457139	167407	246	12542
1907	1425	13	776901	149243	117216	26546	1069906	70079	4	846757	223149	594	23568
1908	1711	15	1050924	226388	170616	59552	1507480	65430	4	1199645	307835	701	57531
1909	1793	16	1104143	205905	149545	53860	1513454	69663	3	1150000	363454	642	84128

Runa ühifuse tegewus nii suur on, siis on ka loomulik, et tema oma teenistuses palju inimesi peab. See arv tõuseb juba üle 70. Nende hulgas on peale ärijuhi ja lihapoe-juhi üks maasaaduste ostja, 4 kontoriteenijat, 33 müüjat, 5 hobusemeest — hobused on ühifulel wiis — 20 pagarit, 2 pakijat, 2 pesijat, 1 ladumees, 1 kirwemees ja 1 jooksupois.

Ühifuse äri peajuhatus seisab juhatuses käes, kes ärikäigu järele teraselt walwab. Juhatuses koosolekuid peetakse wähe-malt kaks korda, tihti ka neli korda kuus. Juhatuseliikmeid liig sagedaste wahetada ei ole wiisiks. Mõned juhatuseliikmed on juba pikemat aega ametis olnud ja esimeheks on ühifuse asutamisest saadik üks ja seesama mees.

Alguses pani juhatus neli korda aastas ühifuse rewiderimise ühes täieliku inventuri tegemisega toime. Kui aga tegewus laiemaks läks, oldi sunnitud rewiderimist ainult kaks korda aastas ette wõtma.

Ühifuse liikmeks wõib igaüks Dulus ja tema ümbruses asuw inimene astuda, kes juhatuses poolt wastu wõetakse, kui ta 2 marka sisseastumise-maksu ja ühe 10 marga suuruse osamaksu ära tasub. (Osatahti ei saa ükski liige rohkem omandada kui ühe ainsa.) Liikmeid on ühifulel praegu 1798, nõnda et osamaksu-kapital ainult 18 tuhande margani ulatab. Nii suure ühifuse kohta, aagu Dulu oma, on see kapital liig wäike. Runa aga iga liige ühifuse kohustuste eest weel 100-margalise k'samaksuga wastutab, siis on ühifuse kindlustuse kapital ligi 180.000 marka suur. Peale selle on tal weel 32 tuhande marga suurune tagawara-kapital, 31 tuhande marga suurune ehitusekapital ja weel mõned wäikesed kapitalid olemas. Sellel alusel on Dulu ühifulel kaunis suur wõlausaldus, mida ta ka tubliste tarwitab. Minewal aastal, näituseks, tõusis wõlg üle 347 tuhande marga.

Nagu kõigest näha, on Dulu ühifus ütle mata hästi edenenud ja raskuste peale waatamata heale järjele jõudnud. Ühifuse tubli edenemise kohta on ka see suurel määdul mõjunud, et ühifulel korda läks ärijuhiks ausat ja ustawat meest

saada ja et üleüldse kõit ühijuse teenijad korralikud inimesed on. Ürijuhiks on 1903. aasta weebuaristi saadik herra R. Lehtowaara.

Herra Lehtowaara on lihtne, kuid osaw ja agar mees, kes ühistegewuse kohta suurt huwitust tunneb. Käesolewal sügisel käis ta Saksa- ja Daanimaal tarwitajate-ühisusi uurimas, kusjuures ta peardõhku leiwawabrikute peale pani, sest et Dulu ühijusel enesel leiwawabriku ehitamine käsil oli.

Kuigi Dulu tarwitajate-ühijuse edenemine üleüldse wainne on olnud ja iseäranis suuri raskusi ära wõita ei tulnud, ei ole ühijuses siiski mitte ainult pärituul walitsenud. Ka siin ei ole wälimistest ja sisetest õõrumistest, mõtete lahkuminekust ja isegi riiust mööda pääsetud. Nimetame neid ainult lühedalt.

Ühijus algas oma tegewust piiramata lisamaksu- ehk wastutusekohustusega. Esiotsa läks kõit hästi; kui aga ühijusesse ka mõned niisugused isikud olivad astunud, kes kartma hakkasiwad, et nende warandus hädaohusse sattub, hakkas üks nendest kangeste lisamaksu piiramist nõudma. Üksja harutati mõnelgi ühijuse koosolekul õige ägedalt, kuid ettepanek sai ainult 3 häält poolt, kuna suur enamus wastu seisis. Kui need lisamaksu piiramise eest wõitlejad oma tahtmist ei saanud, astusiwad nad ühijusest wälja. Wähe aja pärast wõttis juhatus küsimuse peakoosolekul uueste harutusele ja põhjendas muutuse-ettepanekut selgemalt ja täielikumalt. Nüüd wõeti see ühel häälel wastu.

Minewal talwel peetud aasta-koosolek muutus esimene kord õige tormiliseks. Oli nimelt juttusid laiali laotatud, et aastast puhast kasu üleüldse mitte ära ei jagata. See uudis oli meeled ärewaks ajanud, ja mehed ning naised ruttasiwad koosolekule. Eõlliste-ühijuse awar pidusaal oli inimesi tungil täis. Kohe tundus, et „õhus müristamist“ on. Alguses läks asja-ajamine siiski rahulikult; kui aga juhatus poolt tehtud puhtakafujagamise-ettepaneku juurde jõuti, paluti kohe mitmelt kümnelt poolt sõna. Juhatus tegi ettepaneku, et ostusummade pealt rohkem dividendi ei antaks kui 3% — et ühi-

fusel selle läbi võimalik oleks oma kapitalisid koguda. Läbirääkimistel saivad niihästi juhatus kui ka ärijuht ja isegi teenijad tubliste „sugeda“. Nendele kõnelejatele, kes suuremat dividendi nõudsiwad kui juhatus ette pani, hüüti tugevasti „hea“, kuna aga nendele, kes juhatusse ettepanekut julgusiwad kaitsta või vähemat dividendi soovitasiwad, armutatalt „maha“ karjuti. Seisuford näitas väga tõsine olema; kui aga läbirääkimiste lõpul juhatus asja ligemalt seletas, oli tagajärjekäes see, et juhatusse ettepanek suure hääle-enamusega vastu võeti. See otsus oli ägedate läbirääkimiste järele tõeste imestamapanew. Arwati, et „dividendikütid“ ühisusest nüüd suurel hulgal lahkuwad, nagu nad ähwardasiwad. Tööpoolest aga astusiwad järgneval aastal ainult 93 liiget ühisusest välja, ja nendestki mitmed ärareisimise pärast. Üksi liikmeid tuli selsamal aastal juurde 175.

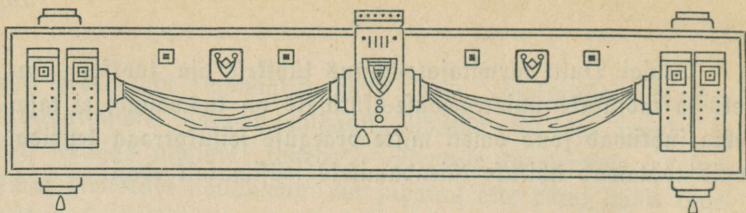
Muid suuremaid sellesarnaseid juhtumisi ei ole ühisuses olnud. Ühisuse ja juhatusse, nõndasamuti ka juhatusse ja teenijate wahetord on ikka hea olnud.

Wälisste pealekippujate eest ei ole ühisus mitte alati saanud rahus elada. Mõned kohalikud lehed on katsunud ühisust ja tema juhatusst erakondluses süüdistada. See süüdistus on aluseta, kuigi liikmete juur enamuse töölised on. Ühisus oli nimelt puhtast kasust üleüldisest kasulikkude otstarbete peale määratud rahaga kaks korda sotsialdemokratilise lehe ja trükikoja osatähti osnuid. Need otsused tegi aga ühisus, ilma et wastuwaidlemist oleks olnud või teist ettepanekut tehtud. Sel wiisil tarwitatud rahasumma tõusis ainult mõne saja marga peale. Järgmistel aastatel ei määratud üleüldisest kasulikkude otstarbete peale mitte pennigi, et mitte kellelegi süüdistamiseks vähematki asja anda.

Üleüldse on ühisus wõrdlemisi rahulikkudes oludes töötanud, mis tema edenemise kohta muidugi mõjuta ei ole jäänud. Wälimised pealekäämised, iseäranis aga sisemised riidud wõiwad iga ühisuse kergeste langemisele wiia.

Ruigi Dulu tarvitajate-ühitus lühikese aja jooksul suureks ja mõjukaks ühistegewuse-asutuseks on kaswanud, ei taha tema juhtiwad jõud ometi mitte praeguse seisukorraga leppida, waid töötawad ühifuse täiendamiseks wäsimatalt edasi.

Ühistegewusline liikumine Wenemaal.

W. Pošte järele ajakirjast „ВѢСТНИКЪ
Кооперациѣ“, № 1, 1910. S. 5.

Ühistegewus ja kulturaline õhufond. Walwas järelwaatamine ühistegewusliste asutuste järele. „Töö-ühifuse“ ajalugu. „Tarwitajate-ühifused“ ja 4. märtsi seadlus. Ühistegewus Rostowis Doni ääres. Ühistegewuse pidu Nikolajewis. Kurwad nähtused põllumajanduslikes ühistegewuses. Antifemitiismus ja ühistegewus. Ühistegewus ja semstwo. Ühise maaharimise küsimus.

Ma juhtusin ühe tähtsama Wene ühistegewuslasega warsti peale tema tagasijõudmist Mainzi ühistegewuslastekongressilt kõnelema.

„Wististe olete Teie uut jõudu Wenemaal töötamiseks kogunud, kuna Te isiklikult Öhtu-Europa ühistegewuslise liikumise häid tagajärgesid nägite?“ küsisin ma temalt.

„Õtse ümberpöördukt,“ wastas ta, „ma tõin enesega lootusetuse ühes; minu usk Wene ühistegewuse sisse on kõituma hakanud.“

„Kas tõeste ühistegewuslise liikumise pahad küljed just nii terawalt silma paistawad, kui isiklikult Öhtu-Europa ühistegewuslasti tundma õpid ja Öhtu-Europa ühistegewuslisti asutusi waatled?!“

„Sugugi mitte. Öhtu-Europa ühistegewus awaldab määratut mõju oma heade külgede poolest. Ta on seal hiigla-

feltstõnna asi. Aga seal kulturalises õhukonnas edeneb ta ka ja läheb tugewaks. Rui ma Saksamaal ja Schweitsis reisisin, ei õppinud ma ainult sealset ühistegewuslist liikumist tundma, waid maitsefin ka kulturat. Ma sain siis iseäranis hästi aru, kui tarwiline kultura ühistegewuse edenemisele on, mille sekka ma ka õiguslise korra arwan. Meil ei ole weel kõige alguslisesematti ühistõndlust olemas; kas on niisugustel tingimistel mõistlik ühistegewust looma hakata? Tahtmata tuleb kahtlus."

Minu tuttaw töötab aga ikkagi ühistegewuslises liikumises agaralt kaasa.

Ja selle tööga walmistab ta kulturalisele õhukonnale teed.

See on täitsa õige, et ühistegewus seda jõudsamine edeneb, mida kulturalisem maa on, mida wähem rahwa isetegewusele takistusi tehtakse.

Täitsa õige on, et Wenemaal ühistegewusline liikumine juure hulga takistustega kokku põrkab; aga ühistegewus nihkub ometi edasi ja edeneb, sest et ühistegewusline oma-abi linnale ja iseäranis maale, tema lagunewa hingemaa-korraga, wiibimata wajaõuse küsimuseks ja eluküsimuseks on. Praeguste tingimiste juures kaotawad Wene ühistegewuslased asjata palju jõudu, saawad „põhjustel, millede kõrwaleaatmine nende wõimuses ei seisa“, rohkeste äpardusi tunda. Ruid jelsamal ajal muutuwad nende töö tagajärjel ka wälimised tingimised ja pääseb wähehaawal teatud koõsolekute- ja ühisuste-wabadus maksma, mis oma poolt ühistegewuse-liikumist kiirendab.

Õgatahes ei ole Wene ühistegewuslastel põhjust meelt heita. Ühistegewuse tähendusest saawad nüüdsel ajal kõik need aru, kelledele töötawate rahwahulkade hea käekäik kallis on. Tegewate ühistegewuslaste ehk kooperatorite ridade hulka astuwad ka „rahwa-õiguslased“ ja „marxistid“.

Selle üle peakõiwad — oleks loomulik — need wõimuhed rõõmu tundma, kes nii palju loowa töö tarwilikkuse üle kõnelewad ja nõnda agaraste „pahempoolsetele“ kallale tungiwad, sest et wiimased kõik tahtwat ära lõhluda. Nõnda oleks loomulik, aga tõepoolest oldakse meie walitsuse-ringkõndades

felle üle väga rahutu, et äärmiste pahempoolsete erakondade poolehoidjad ühistegewuse-liikumisest osa wõtawad.

Nõodaläinud sügisel ilmus ajalehtedes selle kohta väga iseloomulik ringkiri Rubanima, Labinski jaoskonna atamani poolt.

„Politseidepartemangus — ütleb tähendatud ringkiri — on teateid, et äärmiste pahempoolsete erakondade poolehoidjad oma terase tähelepanemise peale ametiühisuste ka edenema ühistegewuslike liikumise peale on pööranud, selle liikumise peale, mis seaduslikul alusel asutatud ühisuste ja liitude abil püüab walmistamise-, kaubanduse- ja liiakasuwõtmise-kapitaliga wõitlusesse astuda. Need ühisused tekivad 1) walmistamise- ehk töö-artellide kujul; 2) põllutöö-seltside kujul; 3) tarwitajate-ühisuste kujul; 4) laenu-ühisuste kujul; 5) laenu- ja hoiu-ühisuste kujul. Kõiki neid seltsisid ja ühisusi tahawadki sotsialdemokratia ja sotsialrewolutsionäride erakonnad oma poliitikaliste ja walitsusewastaste korralduste jaoks tarwitada, kuna nad neid ühisusi ja seltsisid wägewaks abinõuks rahwahulkade korraldamise ja majanduslike klassiwõitluse juures peawad.

Nõnda on sotsialdemokratia erakond otseuseks teinud juba olemasolewatest ühistegewuslikest asutustest osa wõtta ja uute edendamiseks kaasa töötada; ühtlasi tõmbab ta töölisteliikumise edenemise ja kaswamise pärast ka ameti-ühisusi ühisele tööle, iga laadi töölistekorralduste liikumisele kaasa mõjudes. Sotsialrewolutsionäride erakond aga töötab selle wastu, et sotsialismusewaenulised ollused ühistegewuslike asutusi oma kätte ei saaks; selles mõttes on ta enesele ülesandeks teinud ühistegewuse-asutustesse astuda ja sealt need ollused wälja tõrjuda, kes töötawale talupoja-klassile ja proletariadile kahjulikud on, wõi nende olluste liikumist selle läbi takistada, et ühistegewuse-asutustes üleüldiseid sotsialistlikke põhjusemõtteid maksuma panna ja kapitalismuse ning wäikekodanluse tekkimise wastu wõidelda; nõndasamuti püüawad nad ka ühistegewusele täielikku autonoomiat nõutada. Sellepärast käsin Teid Rubanima ülema kantselei märkuse põhjal, mis 30. juunil s. a. № 3177. all sisemis-

te asjade ministeriumi poolt 5. aprillil f. a. № 64261. all antud ringkirja peale tehtud: 1) wiibimata mulle Teie piirkonnas olevate ühistegewuse-asutuste ja nende tegewuse iseloomu kohta teateid muretseda; 2) nende isikute politikalise ustawuse kohta selgusele jõuda, kes kooperatiivide asutajateks on, wõi nende ühifuste juhatusste ja nõukogude liikmeteks ja toetajateks liikmeteks; 3) nende asutuste järele iseäranis walwsat järelwaatusst sisse seada, milledest isikud osa wõtawad, kes oma politikalise mitte-ustawuse poolest juba tuttawad on.*)

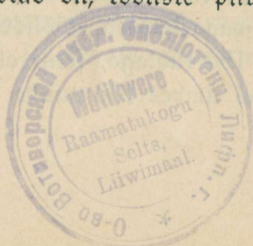
Selge on, et see ringkiri ainult üleüldise käsu wastukajaks on, mis politseidepartemangu poolt antud.

Mis „politsei walwas järelwaatus“ tähendab, sai Peterburi kooperatiiv „Töö-ühendus“ tunda, kes sel ajal asutati, kui Peterburis kangema walwuse asemel erakorraline walwus sisse seati. Erakorraline walwus elas wanemaks kui „Töö-ühendus“, kelle likwiderimise-koosolek Peterburi linnapealiku käsu põhjal käesolewa aasta jaanuarikuul kokku kutsuti, f. o. just selsamal ajal, kui erakorralist walwust seitsmendat korda harilikku kuue kuu peale pikendati.

„Walwas järelwaatus“ ei teinud sifemisele korratusese takistusi, mille all „Töö-ühenduse“ asjad kannatafiwad; ta takistas aga selle korratusese peapõhjusti üles otsida ja neid, ülesotfimise järele, kõrwale saata. Sel filmapilgul kui „Töö-ühendusesse“ töölisterhulgad woolasfiwad, kes kooperatsfioni ehk ühistegewuse ülesannetest aru ei saanud, ei lubatud piirkonna-koosolekuid ära pidada, kus wõimalik oleks olnud neid ülesandeid selgitada; nõndasamuti ei lubatud ka „Töö-ühifuses“ ettelugemisi pidada; kõige otfustawamal filmapilgul keelati nõukogu koosolekud ära, mis „poekomiteede“ tegewust pidiwad ühendama. Raskestati isegi kaupade ülelugemist poodides.

Ruid wäga wõimalik, et Peterburi ühistegewuse-liikumine, mis „Töö-ühenduse“ nimega seotud on, töölister piirkondades poodide rüüstamised ära hoidis.

*) „Каспiя“, 1909, № 240

1906. aasta lõpul tõusivad Peterburis tarvikumate tarbainete hinnad kole kõrgele.

Tööliste hinges kees wiha poepidajate vastu, keda nad selle kuulmata kalli aja juures süüdlaseks pidasivad.

Sakkasivad poodide lõhkumisele üleskutsed kuuldawale tulema. Aga rohkem arukamad ollused tarwitasivad seda rahulolematust ühispoodide asutamiseks „Töö-ühisuse“ lipu all.

„Töö-ühisusesse“ astusivad töölised väga sõjakas meeleolu. Poepidajatele kuulutati sõda. Leiva ja teiste kõige tarvikumate tarbainete hinnad kukkusivad korruga märksalt kõigis nendes piirkondades, kus „Töö-ühisuse“ poed awati. Poepidajad said määratud kahju, aga ka „Töö-ühisuse“ ärikapital kahanes kiireste. Tähtsam põhjus, miks „Töö-ühisus“ kahju sai, seisib wõitlusetaktikas, s. o. tarbainete alahinnaga müümises.

Ruid ta oleks nendest kahjudest üle saanud, kui osatähtede omanikkude tööliste keskel rohkem ühistunnet, rohkem arusaamist ühistegewuse ülesannetest oleks olnud, kui wälimisi kitsendusi ei oleks olnud, kui põhjuskirja oleks wõidud „Ühisuse“ edenemise nõuete kohaselt muuta jne.

„Töö-ühisust“ rufus terve ahel raskeid tingimisi, aga kui sealt ükski lüli oleks wälja kukkunud, siis oleks „Töö-ühisus“ wabalt hinganud ja elusse jäänud.

Aga „Töö-ühisus“ ei kadunud mitte jäljetalt. Temast sündiswad kahelksa tööliste tarwitajate-ühisust ja üks pagari-tööliste artell.

Mõnede „Töö-ühisuse“ poolt elusse kutsutud ühisuste (näit. Wiiburi poole esimese tarwitajate-ühisuse ja Wasili saare esimese tarwitajate-ühisuse) asjad lähewad väga hästi. Eeskujulikult töötab ka pagaritööliste artell, mille üks „Töö-ühisuse“ parematest kooperatoritest N. Simjonow selle ühisuse pea-pagaritöötoa töölisest asutanud. Artell algas oma tegewust 150 rublaga, seegi oli laenatud raha; nüüd küpsetab ta päewas umbes 100 puuda leiba ja saia, awas Newski wä-

rawate taga neli jaostkonda ja wõttis mehanikalise pagari-töötoa tarwitusele, mille „Töö-ühisus“ rentis.

Rõik artelli liikmed saawad ühesugust tasu ja wõtawad röömuga uusi felttimehi ühesugustel alustel oma keskele, kui need ainult head ja kained töölised on.

„Töö-ühisus“ on „likwideritud,“ aga tema töö ei ole hulka saanud, waid elab edasi ja edeneb. Ta elab ja edeneb kõigist takistustest hoolimata.

Kui „Töö-ühisuse“ osanikud uusi ühisi asutasiwad, saatsiwad nad linnapealikule oma põhjuskirjad kinnitamiseks, mis sisemiste asjade ministri poolt 1897. aastal kinnitatud „normal-põhjuskirja“ järele walmistatud.

Alga Peterburi linnapealik ei leidnud wõimaliku olemat neidki põhjuskirjaid kinnitada, waid nõudis olulisi muutusi, milledega ühisiuste asutajad, tahes wõi tahtmata, nõus pidiwad olema.

Rõige pealt küstutati § 1. juurest tähendus maha, mis ütleb, et „ühisus wõib tarwilikkude lubadega ja kõiki maksiwaid seadusi silmas pidades omale asutusi sisse seada, millel ots-tarbeks on mitmesugustel abinõudel ja wiisidel oma liikmete ainelist ja waimlist elukorda parandada.“

Nii antakse siis ühisiusele mõista, et ta mitte mingisuguse oma liikmete seisukorra parandamise peale mõteldagi ei tohi. Alga ühisus parandab ometi, kõige peale waatamata, oma liikmete elutingimisi aineliselt ja kõlbliselt.

Edasi on põhjuskirjasse tähendus juurde lisatud, et ühisiusel ei ole õigust rohkem kui ühte poodi awada.

Selle kitsenduse pahu külgesid sai Wiiburi poole tarwitajate-ühisus tunda, kelle tegewus sedawõrt laienenud on, et teise poe awamise järele tarwidust tuntakse.

Ühisiuse palwe, seda kitsendust kõrwale saata, on linna-pealik kaks korda tagasi lükanud.

Nüüd otsustas ühisus palwega Peterburi riigivolikoguliikmete poole pöörata, et need sellekohase arupärimise sisse annatsiwad.

Viimaks tõmbas linnapealik normal-põhjuskirja § 26. maha, mis nõuogu walimist lubab, ja ei lubanud ühelegi ühifusele jumbolilist nimetust panna, olgu see kui ilmsüüta tahes. „Tarvitajate-ühisus sellest ja sellest piirkonnast,“ ainult mitte mingisugusid „töösid“ ja „ühendusid“ jne.

Aleg oleks riigivolikogul ühistegewuslist liikumist kohalikkude wõimude heakšarvamise alt wabastada ja seaduse-eel nõu wälja töötada, mille järele wõimalik oleks kooperatiwilisi ühifusi teadaandmise-korra põhjal asutada.

Praegusel ajal ei käi kooperatiwilised ühifused isegi 1906. aasta 4. märtsi seaduste alla, mis ometi natukene linnapealiku ja kubeneri isikliku heakšarvamist kitsendawad.

Sisemiste asjade ministri ringkiri, mis 28. mail 1906. aastal wälja antud, ütleb, et ministeriumi määrused, mis tarvitajate-ühisuste asutamisesse normal-põhjuskirja alusel puutuwad, „jääwad sel põhjusel maksma, et tähendatud ühifused niisuguste organisatsioonide hulka käiwad, kel oma aineline kasu sihiks on ja kes sellepärast 4. märtsi seaduste alla ei käi.“

Alga seda ringkirja ei panda mitte alati ja mitte kõikide kohalikkude wõimumeeste poolt tähele. Ühelt poolt ei kinnita Peterburi linnapealik „tarvitajate-ühifusi, mis normal-põhjuskirja alusel asutatud“, teiselt poolt wõetakse Sewastopolis tarvitajate-ühifusele 4. märtsi seadused appi.

Wähemalt loeme meie minewa-aastasest „Sauria Kubermangulehest“ nr. 76, et „1906. aasta 4. märtsi seaduse 23. paragrahwi lisamärkuse põhjal on seltside ja ühifuste nimikirja üles wõetud Sewastopoli Wene rahwa tarvitajate-ühifus.“

Wõimalik, et Sewastopoli tarvitajate-ühifusele, nagu „Wene“ ja „rahwa“ ühifusele, erand on tehtud. Tema asutajad ei ole arwatawaste mitte liht wenelased, waid „tõsised wenelased“, kellede kohta ringkirjad ja seadused sagedaste oma wõimu kaotawad.

Mis lihtsalt wenelastesse puutub, siis käib suurem jagu kubermanguwalitsejaid sisemiste asjade ministri ringkirja

järele, wälja antud 28. mail 1906, ja kinnitawad ilma pikema jututa ühifusi, mis normal-põhjukskirja järele asutatud.

Niisugusid ühifusi kogub wiimasel ajal wäga palju, niihästi linnas kui ka maal. Rostowis Doni ääres tõusiwad minewal aastal, sõjaseaduse peale waatamata, kaks uut tarwitajate-ühifust elusse: „Tarwitaja“ ja „Ökonomia“. Mõlematel ühifustel läksiwad asjad hästi. Oktobrikuul tehti „Tarwitaja“ ühifuse juhatusel otsuseks kahte uut ühifust, („Tarwitajat“ ja „Ökonomiat“) Rostowi „Töö-ühifusega“, mis 1908. a. asutatud, ja Nahitshewani linna tarwitajate-ühifusega ühendada. Ühifused otsustasiwad ühist sisseostmist forraldada ja üleüldse ükssteist toetada.

Rostowi ühifused püüawad nüüd, kus nad oma tegevuse on ühendanud, kõlbidest linna- ja maa-ühifustest, mis Rostowi kui kaubanduse-keskpunkti ümber asuwad, tarwitajate-ühifuste liitu luua.

Selles mõttes tahab komisjon, mis neljast Rostowi ühifusest walitud, Rostowi piirkonna tarwitajate-ühifusi kongressile kokku kutfuda.

Rostowi tarwitajate-ühifused ei lepi ainult kauplemisega. Nad püüawad normal-põhjukskirja § 1. juures olewat lisamärkust laialt oma kasuks tarwitada.

„Tarwitaja“ seadis juba oma liikmetele arstlike ja digusteadlike abiandmise sisse. Selle ühifuse juhatusel algatusel pidas nende ridade kirjutaja Rostowis „Kooperatiwilise liikumise idealist ja tegelikust elust“ ettelugemise. Pärast ettelugemist kogusiwad kolme Rostowi ühifuse esitajad omawaheliseks jutuajamiseks „Naisterahwaste klubisje“, mis omalt kohalt walgustaw ühistegewusline asutus on. Ma wõtsin sellest koosolemisest osa. Mitte üksi haritlased, waid ka lihttöölised kõnelesiwad seal kui tõsised ühistegewuslased, kes wäga hästi ühistegewuse ülesannetest aru saawad. Palju ja tulselt kõneldi ühistegewuslike kihutustöö tarwidusest töötawate naisterahwaste seas.

Rõik ülemalnimetatud Rostowi ühifused hoiawad kõ-

waste Rochdale põhjusmõtetest kinni; kaupa müüdakse ainult puhta raha eest.

Eeskujulikult on ka Nikolajewi tarvitajate-ühisus „Töökopikas“ sisse seatud, nagu ma minewal sügisel isiklikult näha võisin.

6. detsembril 1909. aastal pühitses see „kooperatiivi“ine tarvitajate-ühisus“ oma aastapäewa. Sel puhul pandi linna-klubi saalis „esimene ühistegewuse-pidu“ toime.

Seda, Wenemaal haruldast juhtumist, kirjeldab keegi „Töökopika“ asutajatest elawalt „Жизнь для всѣхъ“ 1909. a. detsembrikuu teises numbris.

Doome siin sellest kirjeldusest ühe osa. Kuulajatele, kelledest suurem jagu talupojad ja töölised oliwad, kõneles üks ühisuse asutajatest „praeguse aja hiilgawatest wõitudest.“

„Neid oli 60 inimest. Rochdale kudujate eeskujust waimustatud, algasiwad nad oma wäikest tööd sügawa usuga ja rõõmsa lootusega.

„Rüüd on neid juba peale kolmesaja, aga nende selja taga seisawad mõni tuhat ettewaatlikku kahtlejat, kes ka warsti lähemale tulewad ja nende ridadesse astuwad, kui nad aruandest näewad, et ühisuse asi hiilgawalt edeneb, et ta aastas 55.000 rubla eest kaupa läbi müünud ja sellega oma rahwale 3.000 rubla kokku on aidanud hoida, kuna ta alandatud hindadega müüs; see summa weel arwamata, mis ta oma kasfasje kui puhas kasu järele jäi.“

„Astuge ometi meie hulka“ — hüüab ta tungiwalt neile, kes maha jäänud ja kahtlewad ühistegewusliste idealide eest wõitlejate ridasid suurendada. „Terwe töötaw rahwas kogub ennast kiirelt uute aadete ümber ja mitte üksi linnas, waid terwes maakonnas tõusewad iga päewaga uued kooperatiivid elule, mis ikka rohkem „Töökopikaga“ ühendusesse astuwad; see ei sünni mitte ainult aineliselt, waid ka waimliselt, mille rõõmustawaks tõenduseks see pidu oma rohkearwuliste maa-wõdrastega on. Ja see sïde, mis kaswab ja tugewamaks läheb, on iseäranis kallid ja rõõmustaw, sest mitte ainult kau-

banduses ei seisa kooperatsioni mõtte ja eesmärg. Kultuurlaine, mis linnast oma alguse sai, woolab järjeste küladesse. Need uued demokraatlikult laadi ühistegewuslised asutused tahawad terve elu üleüldiselt pinda tõsta.

Ja sel esimesel aastal, kõige raskeimal ja waerariikamal aastal, jõudis see noor ühifus, uut teerada käies, omale odawat arstlikult abi soetada terve hulga arstidega, hambatohtritega ja ämmaemandatega, kuna ta rohtusid 35% odavamalt wõis anda ja sellega inimestele wõimalikuks tegi oma terwisel alal hoida, ilma et sealjuures heategewalt üles astuda.

Terwe rida ettelugemisi tutvustas liikmeid kooperatiivilise liikumise arenemisega ja ühifuse poolt tellitud ajalehed, ajakirjad ja broschüred kaswatamad rahwast nendes aadetes, milledega see suur ühine töö asjata oleks.

Alguis on tehtud ja nüüd on waja tegewust ifka edasi laiendada ja kõwendada. Peab tööliste elukohtades rida uusi jaoskondasid asutatama, oma pagari-äri sisse seatama, ühendust linna ja maa wahel paremale järjele tõstetama, kõikide teenijate seisukorda parandatama, kes enesefalgawalt terve seltskonna heaks tööd teewad, ja see, alguses wäike asi majanduslikult tugewaks ettewõtteks tehtama, mis mitte ainult äri-alusel ei seisa, waid millel ka kõrged kulturapüüded on, mis niihästi linna kui ka maad ühendawad."

Kes on näinud, kudas lihtrahwas kuulata oskab, kellel elawa sõna sisse weel usku on ja kes kõigist Wenemaal olematest awaliku elu nirisewatest ojakestest ahnelt joob, see saab sellest ifelaadilisest waatepildist aru, mida praegusel filmapilgul rahwakogu sünnitas, kes just kui ühest tükkist näitas wälja wala tud olema. Sunnipikkusele põnewalt, tähelepanelikule kuulamisele järgnes waimustatud heakskiitmine ja tugew „hurraa“ pani kõrged walged seinad kauaks wärisema, kes just kui pahaselt kulmu kortsutasiwad ja põlglikult nende arust odawa wõidu ja tühiste tagajärgede üle naeratasiwad.

Ruid nendega oli ainult wäike fall würtspoemehi nõus,

kes siia „luurama“ tulivad, ja mitte ilma ärewuseta kõike seda, mis sündis, pealt ei waadanud.

„Dodake aga,“ sihistab üks nendest kurjalt. „Ranapoegi loetakse alles sügisel. Küll needki teid paljaks warastavad, ja siis tulete jälle meie juurde.“

Uga tema suunurkades, mis tugewaste kinni surutud, ei ole kindlat usku märgata ja ümberringi waadates silmitses ta nähtawaste umbkaudu, kui palju häwingut nende ridadesse see tarwitajate ruttu kaswaw jõud weel toob, mis ootamata nii palju sõnakuulelikka lambaid on ühendanud, kes alles hiljuti nende karjas käiswad. Ja libe ning paha on kõikwõimulise kauplemise asemikkudel siin, kuigi rahulikus, kuid sisemiselt nende wastu waenulikus ja julges ning rõõmsas rahwahulgas.

Ühistegewuse wõidurõõmsa pildi juurest tuleb nüüd kurbade teadete juurde minna, mis ühistegewuse kaotustest kõnelewad.

Üks suurematest tarwitajate-ühisustest — „Mõtistshenskoje“ (Moskwa ligidal) — on wõlgade lämmatusel suremas. Nishni-Nowgorodis lõpetas oma tegewuse pankrotti jäänud „Töö-ühisus“, mis 1907. aastal asutatud. Selle eest aga läheb Raasani „Töö-ühisus“ järjeste kindlamaks ja tugewamaks.

Kordaminekud waheldawad äpardustega, aga kordaminekuid on rohkem ja äpardused on harilikult õpetlikud.

Halbu külgesid on Wene ühistegewuse-liikumisel kahtlemata palju. Nende üle ei tule mitte waikida. Kuid Wene ajakirjandust ei saagi selles süüdistada. Ühistegewuse jaoks annab ta wiimasel ajal rohkest ruumi ja paneb hoolega niihästi rõõmsaid kui ka kurbe juhtumisi tähele.

Rõõmustaw on, et maal rohkest ühistegewuse-asutusi, iseäranis laenu- ja tarwitajate-ühisusi elusse kutsutakse, kes sagedaste üksteist toetawad.

Kurb on see, et mõnikord maa ühistegewuse-asutused endid iseäralisel wiisil „maksma korra“ kohaselt sisse seawad ja nende talupoegade nõõrimise-abinõudeks muutuwad, kes oma tõsistest kasudest weel aru ei saa. Doome siin mõned näitused.

Rewisjonid, mis kui torm Mihailowski ja Timoschewski

laenu- ja hoiu-ühisustest üle käisivad — kirjutab Simferopoli leht „Jushnõja Wedomosti“ — wärskendasiwad sugu surutud õhku nendes laenu-asutustes ja tõiwad nendele oma jagu kasu.

Ei oleks paha ka teistesse laenu-ühisustesse kord sisse waadata. Rui mitte just rewiderimisefihiga, siis vähemalt nende harjunud wiiside wäljatõrjumiseks, mis küla-elu sõowad ja pea-aegu igale poole talupoja elusse on tunginud. Ma kõnelen joogipidudest, mis iga laenutegemise kaasas käiwad ja mida ühisuste eneste ruumides toime pandakse.

Näituseks jutustasiwad minule teadjad inimesed Rogatshiki ja Wesseloje ühisuste üle, et seal päris üleüldine purjutamine walitseb, kusjuures wiimasel ühisuses „liikude“ tegemine otsekohse laenuandmise eeltingimiseks on. Sellest kõnelemata, et niisugune laenutegemine häwitawalt mõjub, suurendab jookimine peale selle veel laenu raskust: kes teab, kudas maal joodakse, see saab aru, kui kalliks laenud maksma wõiwad minna. Ei ole tarwis kõneleda, ei liikude abil laenusamine ainult tähendatud laenu-ühisustes tarwitusel oleks. Rogatshiki ja Wesseloje ning teiste ühisuste tegelaste wahel ei ole wahet; nad on kõik „ühe weega ristitud“, ja ammu on aeg neid herra-
sid kaineštada.

Snamenski ühisuse üle kõneldakse teistsuguseid asju. Selles suures kaubakülas, kus 25 tuhat inimest elab, on ühisusel ainult 800 liiget, kuna paljudes hästi vähemates külades liikmete arw 2—4 tuhande peale tõuseb.

Seda liikmete wähest arwu ei tule mitte sellega seletada, et seal rohkestel jõukaid talupoegi elaks ja need laenu e tarwitaks. Snamenski tegelastel on üsna teine „mõte“: nad ei taha „perekonna-asjadesse“ talupoegi lasta, kellel „oma arwamised“ wõiwad olla. Igasugustel wastuwaitlejatel, iseseiswatel ja teist wiisi mõtlejatel ei ole Snamenski ühisuses kohta; seaduslikkudel põhjustel jäetakse nad ühisusesse wastu wõtmata ja „oma mehed“ talitawad awalikus asjas kitsa ja kindla kildkonnana.

Borowogo küla esimesesse laenu- ja hoiu-ühisusesse võeti esiotsa, nagu „Golos Priuralja“ jutustab, pea-asjalikult rik-
kaid vastu, kuna nõndanimetatud „ühehobuse-mehed“ läbi kuku-
tati. „Liikmete hulka võeti,“ jutustab „Golos Priuralja“ edasi,
„kohalik „batjushka“ vastu, kellel siin oma maja ega oma talu
ei ole, ja nõndasamuti wallawanem Solin, kes hiljuti uuele
„spordile“ aluse pani, nimelt pudelitega kasklemisele õllepoes.“

„Peab tähendama, et elanikkude enamus uueste asutatud
laenu-ühisuse vastu umbusklik on ja tema peale eitawalt
waatab.“

Selle vastu näitavad nad aga, nagu „Stardi Wladi-
mirets“ teatab, Aleksandrowki ühisuse vastu liig suurt „usal-
dust“ üles, kuna nad arwawad, et laenatud raha ka tagasi
toomata võib jätta.

„Kuulda saades, et kuskil raha wälja antakse, ilmuvad
talupojad salkade kaupa linna ja annawad palwe rahasaamise
pärast sisse — isegi need, kelledele raha sugugi tarwis ei lähe.
Mõned liikmed lähewad kohe pärast rahasaamist trahterisse,
kuhu suurem osa laenatud rahast jääb.“

Ühel päewal, näituseks, seisis mitu tundi semstwoameti
juures salk talupoegi. „Tulime semstwoost (talupojad segawad
laenu-ühisuse semstwookassaga ära) raha seemnete jaoks otsima,“
seletasiwad mõned.

„Kurad find süia tõi! Ühe raha jõid läbi, tulid teise
järele. Lollid annawad ka niisugustele!“ karjus tee peal naine,
wististe oma mehele. „Wõtame, võib olla, tuleb pärast
„manihwest“,“ ütlesiwad teised.“

Korolewetski maakonna tarwitajate-ühisuste kohta teata-
wad „Rijewskija Westi“, et need ühisused „külakurnajate“ ja
„ämblikute“ kätte langenud.

„See fundis põllumajanduslise ühistegewuse eesalgseid
poolehoidjaid asja nurka wiskama. Esimest eeskju andis
Boshka tarwitajate-ühisus, kelle juhatuses enam haritud ini-
mesed wälja läksiwad ja kus mustasajalised asja täitsa oma
kätte wõtsiwad. Temale järgnes Mutinski tarwitajate-ühisus,

kust esimees lahkus. Spasški küla tarvitajate-ühisusel olivad juba avamise juures iseäralised sihid, sest et ta „Wene rahwa ühifuse“ liikmete poolt asutati. Et wõistlust kauplejate juutide poolt ära hoida, hakkasiwad nad kõige põhjalikumate abinõudega peale, nimelt — juutide wäljatõrjumisega Spasški külast — pealekaebamiste, tühjade juttude jne. abil. See läks nendel alguses jaolt korda, nõnda et juudid — kaupmehesellid Spasškist ajuti ära saadeti. Kuid wäljasaatmise-tung jahtus pärastpoole ära, kuna juutidel Spasškis wastuwaidlemata elamise-digus on.“

Juutide asumise-piirkonnas saab ühistegewuse-liikumine üleüldse väga tihti juudiwastase iseloomu, kuna seal pea kõik poepidajad juudid on. Teiselt poolt on juudid, isegi haritud inimesed, tarvitajate-ühisuste wastu juutide asumise-piirkonnas waenulikud. Erakaupluste wäljatõrjumine tarvitajate-ühisuste poolt paneks hull juutisid wäljapääsemata seisukorrasse.

„Asumise-piiri“ ära kaotamine ja juutide diguslikelt ühesuguseks tegemine teiste elanikkudega awaldaks ka ühistegewuse kohta head mõju.

Mõned tarvitajate-ühisuste poed on elanikkudele kahjulikumad kui juutide poed.

Mogilewka küla tarvitajate-ühifuse poes wõib, „Podo-
lija“ teate järele, igal ajal purjus inimesi näha.

„Ühes nurgas istub purjus seltskond ja lõpetab wiinapudeli tühjendamist, mis poejuhi käest ostetud, kes selle kihwiga salaja kaupleb. Cemal istuwad niisamasugused wiinajumala kumardajad ja waidlewad millegi üle waljult wandudes. Põrandal lamab pea-aegu meelemärfuseta purjus inimene ja uriseb häbemata laulu ehk tükib sissetulijatele ligi. Rainel ostjal on häbi poodi astuda ja ta on sunnitud juudi juurde minema.“

Mis protsentidesse puutub, mida mõned laenu-ühifused wõtawad, siis oleks nende üle isegi mõni juut kade.

Nowo-Nikolajewka küla laenu-ühifuses wõetawat iga uue

liikme käest 2—3 rubla kuludeks, mida mitte sissetuleku-raamatusse, vaid kufagile „märkustesse“ kirjutatawat.

Laenude välja-andmise juures wõetawat peale 12% weel 2 rubla ja enam, selle järele kui suur laenusumma on, „kulude katmiseks.“

Moštowogost (Serfoni kubermangus) teatab „Rodnoi Krai“, et kohalikust laenu-ühisusest laenu saamine mitte hõlbus ei ole. Asja-ajajaks olla wallakirjutaja, kes, kui tark inimene, oma seisukorda ja inimeste meeleolu enese kasuks oskab tarwitada. Kes laenu soowib saada, see peab kirjutaja juurde koju minema ja peale protsentide ning kulude maksmise enese peale weel kirjutaja „tänamise“ kohuse wõtma, mis, näituseks, sel wiisil sünnib, et ta kirjutajale desfatini maad üles künnab.

Miisugusid teateid tuleb maalt sagedaste. Haiglased nähtused on meie õhukonnas loomulikud, aga Wene talupoja kaswaw iseteadwus saab kõigist neist haiglastest nähtustest üle, loob terve ühistegewuse ja muudab selle läbi ka seltskondlik-politikalise õhukonna paremaks.

Selle peale juhiwad kõik erapooletud maa-elu waatlejad tähelepanemist.

Tähelepanemise-wäärt on, et kõige paremateks maa kooperatoriteks talupojad ise on.

„Wõib näha,“ kirjutab „Wolön“, „et neis poodides, kus juhtideks inimesed on, kes talupoegadele tõepoolest ligidal seisawad ja nende elu wastu huwitust tunnewad, ehk kus talupojad eneste hooleks jääwad ja oma asju iseseiswalt ajawad, seal asjad harilikult hülgawas seisukorras on. Seal aga, kus talupoegade asjade juurde inimesed tungiwad, kes rahwa kasust ainult karjuwad, lõpetawad tarwitajate-ühisused alatafa oma tegewuse.“

Mõnikord ei awa talupojad mitte ühisusepoodi, waid kogukonna-poe, mis terve kogukonna päralt on.

Mõnda teatab „Sibir“, et Petropawlowski külas, Kirenski maakonnas, wallakogu 19. juunil 1909. aastal otsufeks teinud kogukonna-poodi awada, kust rahwas odawat ja head

kaupa võiks saada, ja selleks otstarbeks kuustuhat rubla määranud.

„Poe tulewik on,“ tähendab „Sibir“, „ainult sel korral kindlustatud, kui keegi peale talupoegade ja asja-osaliste ennaft kogukonna asjadesse ei sega.“

Mõned maa tarvitajate-ühisused ei awa mitte ainult poodisid, waid asutawad ka wõi- ja juustuwabrikuid jne.

Mõnda pani Iljinski küla tarvitajate-ühisus 1903. aastal ühes poe awamisega ka wõiwabriku käima.

Laenu-ühisused ei lepi ka mitte ainult laenude wäljaandmisega, waid täidawad sagedaste tarvitajate-ühisuste ja põllusaaduste müügi- ning põllutöö-riistade ostu-ühisuste kohusid. Mõnedes ühisustes on isegi küsimus päewakorrale wõetud, kudas maata inimestele maad muretseda.

Mõnda teatab „Golos Priuralja“, et Ognewi küla laenu-ühisus otsuseks teinud põllutöö-peawalitsust paluda, et see katsepõllu sisse seaks ja laenu-ühisuse kaudu maata inimeste jaoks maad ostaks. Ühtlasi andis ühisus oma juhatusese õiguse põllutöö-riistu tellida, seemneid osta ja maad rentida; peale selle kawatseti weel Sinari jõe peale weskki käima panna, siis wiljamagasin, ühisusemaja, sepiroda jne. ehitada.

Mõnda muutub Ognewi laenu-ühisus põllumajanduslikeks tarvitajate- ja saadustewalmistajate-ühisuseks; põllumajanduslike kooperatiivi kõrgemat ülesannet, nimelt ühist maa-ostmist, ei ole ta aga nähtawaste enesele üles seadnud.

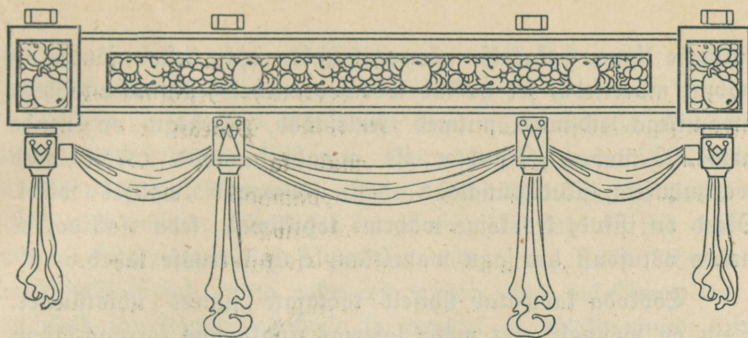
Põllumajanduslikud ühisused ühiseks maaharimiseks täielikkude põllutöö-riistade abil — see kooperatiivi kuju on praeguse aja Wenemaa jaoks kõige tähtsam.

Kui see kooperatsioon ehk ühistegewus lagunenud kogukonna- ehk hingemaa-maapidamise asemele astuks, siis oleks Wene küla tööpoolesti „päästetud“ ja temas saaks tõsine waikus, nimelt hea läekäigu waikus, walitsema. Igatahes on Wene-maa wiljakuse tõstmiseks põllumajandusline ühistegewus hästi tähtsam kui „üksiktalude“ asutamine.

Semstwod ei pea mitte talupidajatele appi minema, kes

kogukonna-maapidamisest välja astuvad, waid küla keh Wadele inimestele, kes kogukonnasse jääwad. Kogukonna-maapidajatele tuleks ühise maaharimise kui abinõu peale näidata, mis raskest seisukorrast välja wiib, ja nendele põllutöö-instruktori abi ilma hinnata pakkuda. Rahjuks ei hoo suurem jagu semstwotest kooperatsionist. Ainult Moskwa ja Permi kubermangude semstwod toetawad talupoegade ühistegewuse-püüdeid kaunis tuntawalt; aga ka siin ei wõta küsimust harutusele, et tarwis oleks talupoegi tagant kihutada kogukonna-maapidamise juurest kooperatiwilise maapidamise juurde minema. Talupoegadel enestel peaks tingimata mõte tulema sel teel praegusest seisukorrast välja pääseda; peatfiwad ka katsed olema seda mõtet teoks teha.

Ühe tarvitajate-ühisuse käekäik.

Meil töötab juba hea koguke tarvitajate-ühisusi. Uusi tuleb aeg-ajalt juurde, sest ühistegewuse tähtsusest hakatakse rohkem aru saama. Mitmed ühisused on üsna kindlale järjele jõudnud, kuigi mõnda ligemalt filmitsedes selgub, et asi ühistegewuslifel pinnalt kõrwale on libisenud. Kuid kahjuks peab tunnistama, et hea jagu ühisustest kiratseb. Kiratsejate arv on suurem kui harilikult arwatakse. Et kiratsemine kergeste surmaleuikumisega wõib lõppeda, siis tuleb kiratsemise põhjusid hoolega uurima hakata.

Mul oli wõimalik ühe ühisuse käekäiku hällist hauani filmas pidada ja teist surmalewaakujat mööda minnes tundma õppida. Selle juures torlas filma nende käekäigu sarnadus. Tundub, et ka teiste ühisuste kiratsemise juures enam-wähem ühed ja needsamad põhjused süüdi on, nagu ka ajalehtede ükfitutest sõnumetest wõib järeldada. See andis tõuke katset teha „Walga kaubatarvitajate-seltsi“ elulugu üldistes joontes ära jutustada.

Walk on raudteede-sõlm, kuhu wiis haru kokku jooksewad. Enne esimese raudtee-haru ehitamist oli ta pisike linnake, kus waewalt 3—4 tuhat elanikku asus; nüüd aga ulatab elanikkude arv — agulid ühes arwatud — 18 tuhandeni. Maalt

tuldakse linna, hakatakse päewatööliseks, ehk, kellel jõudu on hobust muretseda, see hakkab meowoorimeheks. Raudtee-töökoja awamisega leidsiwad mitmed sealt tööd. Praegu on nende arv 200 ümber. Raudtee ise annab ka tööd. Kõik need waranduseta isikud püüawad edasi, jõuawadki wäiksel wiisil. Need on isikud, kes kõige wähem tohiksivad seda sallida, et nende ostujõust hea jagu wahelkauplejate kurgusse läheb.

Töökoda kaswatab ühifelt töötajate juures ühistunnet. Siin on wõimalik uut mõtet laiemas ringkonnas korraga käima panna. Loomulikult oli ka Walga tarwitajate-ühifuse loojaks raudtee-töökoja tööliste ringkond.

Ühifuse asutamise algatajaks oli asjast waimustatud noormees, wabriku kontoriameetnik J. D. Juba pärast raudtee-walitsuse poolt korraldatud tarwitajate-ühifuse pankrottijäämist, mis liikmetel-töölistel weel walusaste meeles oli, hakkas mees sellest unistama, kudas tööliste eneste algatusel uut ühifust käima panna. Ta uskus, et ettewõtte lõpulik kordaminek hea korralduse juures kindel on. Aga keegi ei tahtnud alguses sellest midagi kuulda. Mees ootas. Ta kogus teiste ühifuste kohta teateid, käis mõnda isiklikult waatamas ja tutvustas ennaft sellekohase kirjandusega.

1907. a. hakkas asi nihkuma. Suwel peeti asutajatekoosolek ära, waliti ajutine eestseisus. Kohe alguses oli tarawal ühifusel tähtsa küsimusega tegemist.

Wask on rahwuswaheline linn, kus natuke üle 8 tuhande eestlase, ligi 8 tuhat lätlast ja üle paari tuhande wenelase, juudi ja poolaka asub. Kõik need rahwused oliwad ka raudtee-töökoja ringkonnas esitatud, kes, nagu eelpool nimetatud, ühifuse loojaks oli. Tekkis küsimus: kas tuleb kõikidest rahwustest liikmeid wastu wõtta? Küsimus otsustati jaatamas mõttes. Iseenesestki mõista, et sega-kokkuseade juures asjaajamise keeleks Wene keel wõeti. Alguses ei olnud otsuse warjukülgedest muud märgata, kui et peakoosolekud, kus asju kolmes keeles (Wene, Eesti ja Läti keeles) aeti — liig pikaks

wenijawad. Uga waimustus asja wastu hoidis neid esiotfa igawaks minemast.

Seine otsus, mis alguses ka ilma süüta paistis olewat, oli see, et otsustati liikmetele kaupa wõlgu müüa. Kui mõnelt poolt sellele wastu räägiti, siis tähendati, et paljud töölised ei wõiwat säherdusel korral liikmeks hakata, sest nad wõtawat kaupmeeste käest ka wõlgu. Kui nad nüüd ühifuse poest hakkawad puhta raha eest ostma, siis tuleksiwad laenu-usaldajad kaupmehed kaela ja meestel ei aitaks muud, kui peakswad kaupmeeste juurde edasi jääma. Wõlguandmine ei olewat kardetaw — iga kahe nädala tagant makstawat wõlg kinni, mida pealegi osamaksudest mitte suuremaks ei lastawat minna.

Waimustust oli alguses rohkeste. Suhtiwateks jõududeks waliti ühemeelselt paremad seltsielu tegelased, kel asja wastu soe süda rinnas oli.

Esimese juhatusel walimise juures hoolitseti piinlikult õiglaselt selle eest, et kõik rahwused esitatud oleksiwad; sedasama tehti ka järelwalwuse-komitee walimise juures.

Wäsimata tegi juhatus tööd. Igapäew istuti üle poole öö oos. Liikmete ja juhatusel wahel walitses kokkukõla.

Esimised tegelikud sammud. Üüriti ruumid, mida mitte nii kerge ei olnud saada. Suba oli mõnel pool kaup poolekti loos, kui omanik korraga ilma ligema põhjenduse tagasi astus. Räägiti kaupmeeste mõjust. Wiimaks saadi ruumid. Kõikidele liikmetele ei olnud nad meelt mööda: ühele oliwad ruumid kodu-uksest liig kaugel, teisele kolekallid, kolmandale — kõlbmatad. Juhatusel aga ei olnud mingit wäljawalikut. Septembrikuu lõpul awati kolonialkauplus. Palgati ärijuht, kasjapreili ja mõne nädala pärast õpipois.

Wäga tähtis on tarwitajate-ühifuste teenijate-küsimus. Ärijuhust oleneb sagedaste terve ühifuse saatus; on ta ju ainukene põhjalikum asjatundja. Walga ühifusel oli esimene ärijuhiga õnne. Nimetatud kohused wõttis inimene enese peale, keda asi põlewalt huwitas, kes asja tundis ja noorusel

omase waimustusega walmis oli terwet jõudu ettemõttele ohwerdama. Juhatusel walikuga ei olnud paljud liikmed rahul. Rahulolematus kaswas seda suuremaks, kui ärijuhil liikmetega kokkupõrkamisi ette tuli. Nimelt arwasiwad liikmed oma poes enesel õiguse olewat ärijuhile määraku teha. Iseäranis hoolimatalt tehti seda siis, kui pea otsas see oli. Polnud siis imets panna, et ärijuht säärasel korral mõnele liikmele ust näitas. Liikmed hakkasiwad kaebamas käima ja soowitasiwad ärijuhti lahti lasta. Sellewastu püüdis juhatus liikmetele selgeks teha, et nad ennaft ärijuhi tegewusesse ei tohi segada, waid kõikide mittesoowitawate nähtuste kohta juhatuselt aru päriksiwad.

Ruumid ei ole sündsad, ärijuht ei kõlba, mõlemad on juhatus walinud, pealegi kiidab neid, ja — kokkukõla juhatusel ja liikmete wahel oli kadumas.

Ärimehed kuulutasiwad uuele ühifusele juba tema sündimise juures surma ette. Esialgse waimustuse jahtumise järele leidis ärimeeste ettekuulutus hulga liikmete seas rohkem tähelepanemist: liikmed jäiwad ootama, mis esimene aruanne toob. Kui ta head puha st k a s u ei too, siis oldi walmis ühifusest lahkuma.

Seesuguse olukorra juures töötamine nõudis juhatuselt palju enesefalgamist. Üks asi trööstis ja julgustas neid — kaupluse läbimüük kaswas iga päewaga. Ühifuse tulewit näis kindel olewat. See wirgutab juhatusel kaugema aja peale ette kawatsema. Untsla kaubatarwitajate ühifuse juhatuseliikme S. Pakleri õhutusel, kes Walga ühifuse käekäiguft elawalt osa wõttis, peeti plaani, kudas teiste ühifustega ligemasse läbikäimisesse astuda, ühifelt suhkrut ja jahu tellida, mida ainult waguniwiisi ja puhta raha eest wõib saada ja mis seega ühifusel üle jõu käib, kuna just neid aineid, iseäranis linnaühifustes, kõige rohkem läheb ja need just ained on, mis ühifusi waheltkauplejate käpa all kinni hoiawad. Pandi sellekohane kirjawahetus käima. Jõuti otsusele, et Walk kui raudtee-sõlm, kust fergeste igale poole wõib pääseda, tarwitajate-ühifuste

keskkohaks nagu loodud on. Kuigi walitsus wahest ühifuste keskktoimekonna loomist ei lubaks, wõiks ometi Walga ühifus wahetalitaja osa enese peale wõtta. Ja seks oli tarwis Walga ühifust kindlale alusele rajada.

Suur ülesanne aitas juhatusel pettumusetunnetest kergemine üle saada. Rawatsuste läbiwiimist kindlustaks liikmete õige arusaamine "stegewuse-mõttest. Arusaamist aga oli liikmete keskel lii wähe, mille tagajärjel juhatusel liikmetega küllalt kokkupõrkamisi juhtus. Asjasse pidi parandust toodama. Waliti toimekond, kes ühistegewuse-mõtte selgitamise koosolekuid toime pidi panema. Õnnetul kombel juhtusiwad toimekonda tööga üleujutatud juhatuseliikmed — teisi ei olnud saada.

Nagu juba waremalt nimetatud, kaswas kaupluse-läbimüük iga päewaga ja ühes seega juhatusse töö; selle taastamiseks ei wõinud toimekond kohe tegewusesse astuda.

1. jaanuaril rewideriti kauplust, leiti kõik korras olewat ja hakati 3 kuu (mõni päew üle selle) aruannet kokku seadma.

Aruande järele oli ühifuse kauplus 3 kuu jooksul üle 400 rubla (umbes 430 rubla) kasu toonud. Nagu pärast selgus, oli puhaskasumise tagajärg. Raamatupidamises oliwad mõned wead sees. Ühifus oli tööpoolest ainult omaga wälja tulnud. Raamatupidaja ei olnud Walga ühifusel õnne. Raamatupidamise seadis ühifuse algataja juhatuseliige paari teise ühifuse raamatupidamise eeskujul lihtsalt sisse. Raamatupidaja ei olnud tal sellel põllul eelteadmisi. Tuli teine. See (ka isedoppija) oli ühistegewuslikes laenuasutuses tegew ja seadis keerulisema raamatupidamise, kahelkordse raamatupidamise põhjal, sisse. Et tööd rohkesti oli, siis pani ta oma wenna ametisse, kes tema juhatusel all pidi töötama. Tema tegewust aga takistati sealtpoolt, kust keegi seda ei teadnud karta: mehele anti laenuasutuse poolt umbkaudu mõista, et see mitte soowitaw ei ole, kui ta tarwitajate-ühifuses juhatusi läib andmas. Teatawaste on kredit-ühifustes liikmeteks suuremalt jaolt ärimehed. Wend ei saanud üksi tööga toime ja pidi neljandale ruumi tegema, kes elukutse muutmise taga-

järjel ametist lahkus. Wiies läks paari kuu pärast soldatiks ja aasta wiimasel weerandil alles jäi kuues peatama ja pidas lõpuni vastu. Iseenesestki mõista, et nii sagedane raamatupidajate wahetamine raamatupidamise kohta halvaste mõjus.

Roosolek, kus 1908. a. 3 kuu aruanne vastu wõeti, oli tormiline. Aruanne wõeti vastu, ja puhas kasu jaotati terweni osamakside ja ostusummade peale ära. Mõnelt poolt toonitati küll, et see o s a p u h t a s t k a s u s t, m i s w õ ð r a s t e p o o l t o s t e t u d k a u b a p e a l e l a n g e b, peaks üleüldiste ettevõtete peale minema, sest et liikmetel kõlbiselt õigus ei ole seda omale nõuda; aga see jäi tähele panemata. Roosolekul wõeti kallaletungimine juhatusesse vastu ette. Ninameheks oli järelewaataja komitee juhatusesse liige, keegi aktiiviametnik (eestlane), kes ühifuse pärastises elus juhtiwat osa etendas. Seltsi algatajat juhatuseliiget ei lastud juhatusesse enese kaitseks suuremat rääkida. Sivistamisega ja trampimisega sunniti teda vaikima. Pärast juhatusesse lahkumist pandi tema ja kellegi teise agarama juhatuseliikme kohta jutud käima, et nemad seltsi raha „üle olemat lõõnud“. Suurem osa endistest juhatuseliikmetest jäi juhatusesse wälja: mõned lahkusiwad wabatahtlikult, teised kukutati läbi. Tähendatud ametnik waliti uude juhatusesse.

Midagi kilplataolist pakkus waidlus, kumb tähtsam on, kas juhatus wõi järelewalwuse-komitee. Küsimuse otsustamisest taheti siis järeldada, kes teise sõna pidi kuulma. Küsimus jäeti lahksiks. Järelewaatuse-komitee ähwardas ametist ära astuda, kui juhatus teda weel edasi tähele panemata jätab.

Sellest ajast peale ei olnud pea-aegu ühtegi peakoosolekut, kus juhatus — kas täielik wõi jaolt — ei oleks walitud. Selle juures püüdis iga rahwus wõimalikult rohkesti oma mehi läbi wiia.

Uue juhatusse algas uus kurs. Ühistegewuse-mõtte selgitamise toimefond lagunes ära. Uuele juhatussele ei teinud see mingit peawalu. Ühendusesse-astumine teiste ühifustega ununes. Uus juhatus tantšis liikmete enamuse pilli järele ja patus-

tas ühes liikmetega ühistegewuie põhjusemõtte wastu. Iseäranis filmatorikawalt mängis demagogi osa aktssiametnik, kes korraga suureks töölistesõbraks oli hakanud. Sagedaste nähti teda tööliste seltsis linna pea-uulitsal jalutamas ja ühifuse asju harutamas. Mees sai liikmete enamuse ebajumalaks ja omandas ühifuse juhtimise kohta suure mõju.

Tuli 1. juuli. Wõeti kaupluse rewiderimine ette ja leiti, et kaupa 1000 rubla ümber puudub. Leiti küll mõned ekssimised arwepidamise ja asja-ajamise juures üles, mis summa pisut vähendasiwad. Kuhu kaup jäi — see jäi saladuseks. Kaupluse wõtmetest oli üks ärijuhi ja teine juhatuseliikmete käes, kes kauplust hommikuti kordamööda lahti tegemas ja õhtuti kinni panemas käisiwad. Seltsiliikmete intelligentlikum osa oli selles kindlas arwamises, et ärijuht kaupa mitte kõrwale ei ole toimetanud. Nad tundsiwad teda kui läbi ja läbi ausat inimest. Wiga pidi kusagil mujal olema. Liikmete enamus aga oli wastupidisel arwamisel. Ärijuht asus kaupluse kõrwal, karstufeseltsi ruumides, kus ta einelauapidajaks oli ja kostilisi pidas. Tema wõttis poest kaupa wõlgu. See kõik andis kahtlustamiseks asja. Ka ärijuhi abilise kohta käisiwad mitmet seltsi kuulujutud ringi. Ärijuhi päewad oliwad loetud.

Siinkohal olgu tähendatud, et juhatus kaupade wastuwõtmise juures harilikult puudus. Ka tellimisi — oma linnas — pidi ärijuht sagedaste üksi toimetama. Juhatus unustas tellimata, kaupa oli hädaste tarwis — muud kui ärijuht laskis ise tuua. Hindade määramisega ei saanud juhatus ka hakkama, niisama ka hinna-nimekirja kokkuseadmisega.

Jällegi tormiline peakoosolek. Puudujääl pandi wana eestseisuje arwesse — see olla kõlbmata ärijuhti kaitstud. Otjustati ärijuht kohtu kätte anda. Mõnelt poolt soowitati feda ka eestseisusega teha.

Juhatus hakkas uut ärijuhti kuulama. Walik jäi kellegi wäikepoemehe peale peatama, kes oma senise heade tagajärgedega tegewuie kohasusetunnistuseks ette tõi ja „tungiwalt“ (убѣдительно) palus ennast ärijuhiks walida. Kui linnas

walikust teada saadi, siis tähendati ühelt poolt, et on aga mehel õnne, kuna teiselt poolt jälle imestufega küsiti: mis head wõib proletarlaste poolt elule kutsutud ühifus isikult loota, kes „Deutscher Vereini“ liige on? Seda weel wähe, — mehel oli poeke ja seal oli mitmet seltsi kaupa. Ta näitas nägu, et ta ainult siis walmis on ärijuhiks hakkama, kui ühifus tema kauba f i s e o s t u - h i n n a g a omale wõtab. Juhatus oli sellega nõus. Waadati kauplus üle, leiti, et ta hea koha peal on (peakauplusest waewalt werst maad), ja et juba waremalt liikmete hulgast soowi oli awaldatud — ühifus awagu alalinnas teine pood, siis otsustati ligemale peakoosolekule ette panna, abikauplust awada ja seks uue ärijuhi pood omandada.

Järgnes peakoosolek, kõige tormilisem koosolek.

Päewakorra tähtsamad punktid oliwad — w e i n i l a d u f i s e s e a d m i n e peakaupluses ja abikaupluse awamine.

Koosolekut juhatas linna pristaw.

Weiniladu fisekseadmist põhjendas juhatusel nimel aktiifiametnik seega, et liikmete keskel küllalt isikuid leiduwat, kes weinifid tarwitawad (tõi näituseks ennaft ühes liikmeks olewate ametiwendadega) ja ühifus pidawat ometi oma liikmete tarwidustele vastu tulema. Pealegi wõiwat weinifid heade tingimistega jaada ja nende pealt hästi teenida. Abikauplus olewat sellepärast tarwilik, et mõnel jaol liikmetel k a u g e o l e w a t k ä i a. Wähemus sõdis ägedaste mõlemate ettepanekute vastu, näidates, et weiniladu awamine ühistegewuse põhjusmõttele hoop näkku on ja et abikaupluse awamine niisugusel ajal, kus peakaupluses puudujääk ja mitmed muud puudused ilmsiks tulnud, meeletu samm on, millel wäga pahad tagajärjed saawad olema. Soowitati enne ühte kauplust korda seada ja alles siis, kui jõud kaswanud ja töötajaid rohkem, äritegewuse laiendamise peale mõtlema hakata.

Koosoleku waheajal walitses kibe meeleolu. Kui keegi tähendas, et ühes weiniladuga ka awalik maja awatagu, mis ka mõne jao liikmete tarwidustele wastutulemine olewat ja millega weel rohkem wõiwat teenida kui weinidega, siis tõusis torm. Koos-

olekul lahkudes oli vähemusel see tunne, et asi kraawi lipub kalduna.

Esimest wiulit hakkas nüüd aktiisiametnik mängima. Ta soowitusel waliti juhatusesse ja rewisjonikomisjonisse veel mõned ametnikud. Juhatusesse sai ametnik, kirjatoimetajaks oli waremalt walitud ametnik. Wähemus tähendas üsna digusega, et nüüd „ametikude ministerium“ walitsemas on. Väike wõrdlus. Esimeses juhatuses oliwad liikmeteks peale mõne töölise haritlased-radikalid, kelledest mõned 2. riigivolikogu walimistel juhtiwat osa etendasiwad. Rõõkidele neile oli tööliste usaldus juba waremalt, pikema aja jooksul osaks saanud. Ja pärast — nende aset täitsiwad ametnikud, kelledest mingit põhjust ei olnud paremat loota kui lõpuks selgus ja kes siis, kui liikmete keskel leigus tubliste maad oli wõtnud ja asi tuntawalt tagurpidi hakkas minema, õigel ajal minekut tegiwad. Nad wabandasiwad endid sellega, ülemus olla neile mõista andnud, et nad kaubarwitajate ühifuse juhatuselt lahkuksiwad.

Ametnikkude juhtimisel hakati ühifuse asja-ajamises wormalise külje peale rõhku panema. Peakoosolekul wõeti Wene keel suuremal määdul tarwitusele. Oli juhtumine, kus keegi järewalwuse-komitee liige tõlkide walimise juures püsti kargas ja selle wastu kõige ägedamat protesti awaldas, et koosolekul peale Wene keele tarwitamist ka kohalikkudes keeltes juletakse asju harutada. Nimetatud juhatuses tegewuse ajal kisti ühifuse nimi ka kohtusse. Esiotsa era-algatusel. Ühel peakoosolekul, kus juhatusetoas joomiste toimepanemiste asjus aru päriti, tegi keegi koosolijatest selgeks, et juhatus poest pudeli weini ja tarwilise jao suhupisteid ühifuse kulul ära oli tarwitanud. Juhatuseliige — tööliste „sõber“ — nimetas fakti ettetoajat nuuskuriks. Asi läks kohtusse. Raebealune kaebas oma-korda laimamise pärast kohtusse.

Endise ärijuhi wastu andis juhatus puudujäägi katmiseks 1000 rubla suuruses nõudmise sisse. Peale selle nõuti ka endise esimehe käest, kes ärijuhi puudumisel üle kuu aja wiimase kohusid täitis, ilmsiks tulnud puudujäägi tasumiseks ligi 100

rubla. Kohus tunnistas wiimase nõudmise-asja tühjaks. Ka ärijuhi käest loodetava tasusumma saamine näis mõnesugustel põhjustel kahtlane olewat.

Kohtuasjade ajajärgul näis juhatuse meeoleolu hästi „kohulik“ olewat. Olgu järgmine näitus. Kui ühel peakoosolekul keegi liige juhatuse tegewuse kohta ühe kuulujutu põhjal aru päris, siis palus esimees (ametnik) sõnu protokollile üles tähendada — tema wõtawat mehe laimduse pärast wastutusele.

Lainud aasta märtsikuul tuli juhatus 1908. a. aruandega ette. Läbimüügi summa oli 46.000 rbl. ümber ja kasu umbes 800 rubla. Seeford jäeti kasu jagamata, sest et wõlgade hulka oli ärijuhi wastu sisse antud nõudmisesumma, 1000 rbl., üles wõdetud, mille kättesaamine alles kahtlane oli. Liikmeid oli 300 ja nende osamakjude summa 2¹/₂ tuh. rbl. ümber. Juhatus kaebas, et wä h e s e k a p i t a l i juures midagi ära ei saa teha.

Juhatus e suusõnaline aruanne rääkis kurba keelt: liikmete keskel on wähe osawõtmist; w õ l g a d e s u m m a kaswanud aruande-aastal iga kuuga. Aruandes oli wõlgadesumma osamakjudega tasakaalus. Pärast suurt puudujääki hakkasiwad paljud püüdma wõlgnewat summa osamaksu piirides hoida. Nad lootsiwad seega nähtawaste oma osamakjusid päästa.

Algawa aasta kuusid eelmise aasta omadega wõrreldes jääwat mõlemate kaupluste läbimüük eelmise aasta läbimüügi-summast taha. Ametnikud astusiwad juhatusest ära. Ja nüüd, nüüd taheti neid juhatuse liikmeid, keda aasta eest trampimisega waikima sunniti ja keda mitmel puhul ühifuse lõhujateks nimetati — juhatusesse walida. Need aga ei lastnud endid walida — nad ei tahtnud furnumatjateks saada. Harutati küsimust, kuidas liikmete keskel humitust ühifuse wastu uueste elule wõiks äratada.

Raske oli wiimaste juhatuste seisuford. Ükskõiksus liikmete keskel, läbimüügi tagurpidimine, laenu-usalduse wankumine, suured makjusummad. Ärijuhi wastu sisseantud nõudmise-asi tuli ära lõpetada. Selle peale waatamata püüdis

keegi noormees S., kes ennast senini kuhugi ette ei olnud toppinud, ühifust iga hinna eest päästa. Ta tundis walufaste, misfuguse hoobi langemine ühistegewuse-mõttele Walgas kui ta jaolt mujal annaks. Rahjuks ei olnud „wiimasel mohikan-lasel“ kohaseid kaasatõmbajaid. Ta sõdis fiiski lõpuni.

1. aug. läinud aastal pani abikauplus pärast ühe-aastast kestwust oma ukseid jäädawalt kinni. 7. detsembril sai seesama saatus peakauplusele osaks, millel 2 aastat 2 kuud turja peal oli. Käesolewa aasta algusel peeti oksjoni, kus esimese nõudjana ärijuht oma wekslitega üles astus, ja wõidi näha, kudas tema endine kaup — rämp, mille ühifus omal ajal omandanud, suuremalt jaolt alles nüüd müügile tuli.

Lühike, kirju ja kurb elulugu.

Millal hakkab Walgas uus ühifus käima? Wiimase juhatusel liikmetest lastsiwad need, kes ühifuse suure weksli (1000-rublalise) oma taskust wälja maksiwad, küll uue ühifuse põhjuskirja registrerida ja hakkasiwad liikmeid koguma, kuid neid ei leidunud. Uus ühifus pidi jällegi rahwuswaheline saama.

Ja nüüd weel mõned jooned käesolewal aastal tõepoolest hingusele läinud, kuid wormiliselt elutsewast Pärnu kaubatarwitajate-ühifusest.

Ma puutusin temaga esimest korda läinud aastal kokku ja ühe-aastase pealiskaudse tutwuse kaudu ja teistelt järelepärimiste põhjal ei kahelnud sugugi, et käesolewal korral surmalewaatujaga tegemist oli.

Esimene peakoosolek, millel ma wiibisin, jättis raske mõju järele. Koosolek oli teistkordne, sest esimene jäi wähesese ojawõtmise pärast pidamata. Tõendati, et lugu juba pikemat aega nõnda olemat. Koosolekul ei tahtnud keegi ennast juhatajaks walida lasta. Esimees kaebas liikmete leiguse ja wõlgade kaswamise üle. Liikmed ei wiitsiwat poes ostmas käia — wäikesest läbimüügist (22—30 rbl. wahel) langeda pea-aegu $\frac{3}{4}$ wõdraste peale, ja ometi olemat liikmete arw nimekirja järele 400 ümber, nende hulgas täie osamakuga umbes 200.

Teised 200 ei täiendawat kahjukatmise summa maha-arvamise järele vähenenud osamaksusid nõutawa suuruseni (5 rbl.). Tuli kats uut juhatuseliiget walida; keegi ei tahtnud ennast walida lasta. Terawalt tähendas juhataja, et nüüd wististe paras aeg olewat ettepanekut täide wiia, mis keegi aasta-koosolekul juhatuseliikmete saamiseks ette oli pannud, — nimelt Rihnu saarelt juhatuseliikmeid tooma minna. „Karmupidi“ tassiti wiimaks kaks isikut juhatusesse. Juhataja tähendas, et niisuguse leiguse juures kõige parem oleks tegewust lõpetada. Wastati, et leiguse juures midagi imelikku ei olewat — loodetawa kasu asemel toowat ühifus kahju. Säherduse olukorra juures ei wõiwat liikmetel ühifuse wastu mingit hurwituft olla.

1909. aasta aruande teisekordsel koosolekul, kus teatati, et ühifus jällegi kahjuga olewat töötanud, pandi kaupluse kinnipanemine hääletamise alla. Umbes 80 koosolija poolt tehti kaupluse edasipidamise otsus õige wäheste hääle-enamusega.

Ja nüüd, käesolewa aasta jügisel anti kauplus ühe isiku kätte, kes äri täieste i s e s e i s w a l t juhib ja selle eest w a s t u t a b, et kauplus mitte kahjuga ei tööta.

Seega on Pärnu kaubatarwitajate-ühifus surnud.

Ja põhjused, mis ühifuse surmale juigutasiwad ?

Ühifus wõttis kaupluse awamise korral ühe ä r i m e h e - kaupluse enese kätte, kus palju ühekülgsed ja kõlbmata kaupa oli. K a p i t a l oli wäike. Selle peale waatamata awati k a k s a b i k a u p l u s t. Üks nendest (keset linna) tõi nii suurt kahju, et ta juba poole aasta pärast kinni pandi, teine (Ällejõel) kestis üle aasta. Puudus a s j a t u n d l i k juhatus. Korraldus ja kontroll oliwad puudulikud. P i n d oli ühistegewuseks ette walmistamata: oodati s u u r i d i w i - d e n d i s i d, ja kui neid kohe ei saadud, siis löödi käega. Ä r i j u h i d ei seisnud nõuete kõrgusel. J u h a t u s e l i i k - m e i d wähetati liig sagedaste. . .

Kahju on neist mõlematest nii noorelt surnud ühifustest. Mitte wähem kahju ei ole ka neist, kes praegu kiratsewad ehk

wale-alusel wiibivad, kui ka asutatavatest ühijustest, kes wanu wigu fordama hakkawad.

Et asi nõnda edasi ei wõi minna, seda tuntakse ikka elawamalt ära. Eestimaa Põllumeeste-seltside Resktselts otsustas ühistegewuse-instruktori ametisse panna. Eestseisusel oli kandidat käepärast, kes juba tööle on hakanud. Ka jõukas Liivimaa peaks niikaugale saama.

Ühijuste korraldamise juures tuleb järgmist silmas pidada:

1) Enne ühijuse tegewuse awamist tuleb pinda walmistada. Pandagu rida selgituse-koosolekuid toime, kus osawõtjaid ühistegewuse tähtsusega, mõttega ja korraldusega tutvustada tuleks. Võiks seniste ühijuste tegewusest teateid tuua ja ära näidata, misfugusid eksisammusid mujal on tehtud. Iseäranis tuleb liikmetele seda selgeks teha, et ühijused mitte dividendi peale jahipidajad aktsiaseltsid ei ole.

2) R a a m a t u p i d a m i n e seatagu eeskujuliselt sisse. Mingil tingimisel ei tohitaks kulusid kartes asju kodusel kombel ajada.

3) Rogutagu võimalikult rohkeste k a p i t a l i. Mida rohkem kapitali, seda rohkem on lootust waheltkauplejate käest pääseda ja seega iseseiswaks saada ja kindlale alusele pääseda.

4) Ei tohita mitte wõlgu müüa. Wõlg orjastab liikmeid ja halvab ühijuse tegewust.

5) E i t o h i t a tegewust nõrga jõu ja wilumata korralduse juures kohe wäga laiale alusele rajada. Tasa ja targu!

6) Hoidke isiklus seltsist eemale! Rõik urgitsejad ja hiilgusepüüdjad tehke wagaks, ja juhtideks pange kõige tüsedamad mehed.

Ühistegewuses peitub määratu wõim. Ta wõib meid pikade sammudega edasi wiia. Ja edasi tahame meie saada!

R. Kornef.

„Aleg“ („Päevalehe“ lühendatud väljaanne) ilmub 3 korda nädalas nende jaoks, kellel võimalik ei ole igapäev ilmutat lehte lugeda, ja toob kõik tähtsamad kirjatööd, mis „Päevalehes“ ilmunud. Peale teiste kaasannete, mis „Aljal“ „Päevalehega“ ühised on, saavad „Alja“ lugejad veel iseäralise kaasande „Majapidaja“, mis iga kuu kaks korda ilmub ja õpetlikka kirjatöösi majapidamisest, põlluharimisest, karjakasvatamisest, aiatööst jne. jne. toob. — Sellega saavad „Alja“ tellijad 1911. aastal:

1) 152 nummert pealehte. 2) 152 nummert jutulisa. 3) 52 viktu rahvalik-teaduslikku raamatukogu „Saridus ja teadus“. 4) 52 nummert piltidega ilustatud „Perekonnalehte“. 5) 24 nummert „Majapidajat“. 6) 2 kalendrit: seinakalender ja aadresskalender.

„Alja“ tellimisehind 1911. aastal:

Postiga:		Postita:	
ühes „Roduga“	„Aleg“ üf.	ühes „Roduga“	„Aleg“ üf.
12 kuud 4 rbl. 50 f.	3 rbl. 50 f.	12 kuud 4 rbl. — f.	3 rbl. — f.
6 „ 2 „ 40 „	1 „ 90 „	6 „ 2 „ 15 „	1 „ 65 „
3 „ 1 „ 25 „	1 „ — „	3 „ 1 „ 10 „	— „ 85 „

Wäljamaale aastas: „Roduga“ 7 rbl. 50 kop., „Aleg“ üfinda 6 rbl.

Iseäranis maaelanikkude tarwidusi filmas peab

„Koit“, mis 2 korda nädalas ilmub ja aasta jooksul oma tellijatele annab: 102 nummert pealehte, 102 nummert jutulisa ja kõik teie edulised, mis „Aleg“gi.

„Koidu“ tellimisehind 1911. aastal on:

Postiga:		Postita:	
ühes „Roduga“	„Koit“ üf.	ühes „Roduga“	„Koit“ üf.
12 kuud 4 rbl. — f.	3 rbl. — f.	12 kuud 3 rbl. 50 f.	2 rbl. 50 f.
6 „ 2 „ 10 „	1 „ 60 „	3 „ 1 „ 75 „	1 „ 25 „
3 „ 1 „ 10 „	— „ 85 „	6 „ — „ 90 „	— „ 65 „

Wäljamaale aastas: „Roduga“ 6 rbl. 50 kop., „Koit“ üfinda 3 rbl.

„Alja“ ja „Koidu“ tellimise adr.: Tallinnas, „Alja“ ja „Koidu“ toimetusele. Wene keeles: Ревель, „Койтъ“ ehk „Азгъ“. Tellimiste ja kuulutuste wastuwõtmine lehtede kontoris Tallinnas, Suurel turul, Dunkri uul. nurgal.

„Eesti Rodu“

ilmub 1911. aastal neljandat aastat rohkestes piltidega ilustatult ja toob igale perekonnale hulga hästi wäljawalitud lugemisewara, nimelt: romanisid, uudisjuttusid, luuletusi, õpetlikka ja teaduslikka kirjatöösi j. m., nii et „Eesti Rodu“ laiematele rahwahulkadele wististi heaks lugemisewara aidaks ja õigesti perekonnaleheks tohiks saada.

Neile, kes ka „Eesti Rodu“ endiseid aastakäikusi soowivad, teatame, et meil niihästi 1908. kui ka 1909. ja 1910. aastakäik veel järel on. Iga aastakäik maksab köidetult 2 rbl., köitmatalt 1 rbl. 50 f. ise ära wites; postiga saates tulewad aastakäigud 50 kop. kallimad.

Tellimise aadress: „Eesti Rodu“ Tallinnas.

